XXXI ANUL XXXI

NR. 5 MAIU 1941

# REVISTA TEOLOGICĂ



REDACȚIA ADMINISTRAȚIA

SIBIU, ACADEMIA TEOLOGICĂ ANDREIANĂ

# REVISTA TEOLOGICA

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ ÎNTEMEIAT ÎN 1907

APARE LUNAR

SUB PATRONAJUL I. P. SF. MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

ACADEMIA TEOLOGICĂ „ANDREIANĂ", SIBIU, STR. MITROPOLIEI 24—28

ABONAMENTUL PE UN AN: 250 LEI

Pentru studenţii în Teologie: 200 Lei

ÎNSCRISĂ ÎN REGISTRUL SPECIAL AL TRIBUNALULUI SIBIU SUB NR. 1—1938

## ÎN ACEST NUMĂR:



*Ordinea articolelor e determinată numai de necesităţi tehnice*

ANUL XXXI Maiu 1941 Nr. 5

# REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

REDACTOR: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

# INVIEREA TRUPURILOR ÎN TEOLOGIA PAULINĂ

de

Preot Dr. ILARION V. FELEA
Profesor la Academia teologică, Arad

După cum cea mai mare operă a lui Dumnezeu este creaţiunea, şi cea mai mare noutate mântuirea, la fel cea mai mare minune a viitorului va fi învierea trupurilor.

Cele mai numeroase revelaţii privitoare la taina învierii trupurilor omeneşti le avem de la sfântul Pavel, apostolul neamurilor. Despre învierea trupurilor din morminte scrie el Evreilor, Grecilor şi Românilor; le vorbeşte profetic în cele mai mari centre culturale şi religioase de atunci: la Ierusalim, Tesalonic, Atena, Corint şi Roma, în faţa sanhedrinului şi areopagului, a procuratorilor şi împăraţilor, a preoţilor şi filosofilor.

In faţa sinedriului jidovesc de la Ierusalim, din care făceau parte saducheii adversari învierii şi fariseii, în frunte cu Anania marele arhiereu al iudaismului, sf. Apostol Pavel provoacă un adevărat scandal, când mărturiseşte: *„Pentru nădejdea şi învierea morţilor sunt eu judecat“* (Fapte 23, 6).

Dogma învierii trupurilor o predică sf. Apostol Pavel şi în cuvântarea rostită în faţa procuratorului Felix, „având nădejde în Dumnezeu, pe care şi aceştia — Iudeii — o aşteaptă, că *va să fie învierea morţilor, şi a drepţilor şi a nedrepţilor*“ (Fapte 24, 15).

Peste doi ani, la Cesareea, în fața procuratorului Porcius Festus, a regelui Agripa, a reginei Berenice și a Iudeilor, sf. Apostol Pavel mărturisește din nou credința în învierea morților (Fapte 26, 8. 23), cu atâta tărie, încât Festus îl declară „nebun" (v. 24), iar regele Agripa este aproape înduplecat să se facă creștin (v. 28).

Filosofii greci, în convorbirile avute cu sf. Apostol Pavel pe străzile Atenei, aflând „că este vestitor de dumnezei streini, căci *le binevestea pe Iisus și învierea Lui*" (Fapte 17, 18), l-au dus în Areopag, ca să-i asculte „învățătura nouă", de care ei încă nu aveau cunoștință. Aci le vorbește Apostolul despre Dumnezeul cel necunoscut și-i cheamă la pocăință, dar când aud filosofii noutatea învățăturii despre judecata lumii și despre învierea morților, se scandalizează, nu-l mai ascultă și părăsesc Areopagul. *„...Auzind de învierea morților, unii își băteau joc, iar alții au zis: Te vom asculta și altă dată despre aceasta"* (Fapte 17, 31—32). Noutatea credinței în învierea morților a fost pentru Atenieni atât de mare, încât au rămas consternați și au suspendat ședința. Totuși celebra cuvântare a sfântului Apostol nu a rămas fără niciun rezultat. Unii, de sigur epicureii, l-au acoperit de ironii batjocoritoare; alții, probabil stoicii, s'au alipit de el și au crezut, între cari era și Dionisie Areopagitul.

Din toate aceste informații istorice se constată că sf. Apostol Pavel, în călătoriile sale misionare și în fața celor mai înalte stăpâniri politice, instituții culturale și autorități religioase ale veacului său, propagă cu o apostolică râvnă dogma învierii trupurilor.

Invățătura despre învierea morților făcea parte din catiheza Bisericii primare, ca și celelalte învățături despre: Hristos-Dumnezeu, pocăință, credință, botez, preoție și viața veșnică, ș. a. Acest fapt se verifică nu numai din epistola către Evrei (6, 1—2), dar și prin numeroasele locuri din celelalte epistole pauline, în care se vorbește despre minunea învierii.

Romanilor le scrie sf. Pavel că atotputernicul *Dumnezeu „înviază morții* și cheamă cele ce nu sunt ca și cum ar fi" (4, 17). Creația din nimic și învierea morților, sunt

dovezi ale atotputerniciei divine (Efes. 1, 19—20). Cosmologia, antropologia, soteriologia și eshatologia creștină, își desvălue secretul și își arată unitatea în dogma învierii din morți. „Căci și Hristos spre aceasta a murit și a înviat și a trăit, ca să domnească și peste cei morți și peste cei vii" (Rom. 14, 9).

Duhul lui Dumnezeu a înviat pe Iisus Hristos din morți; acelaș Duh *„va face vii și trupurile voastre cele muritoare"* (Rom. 8, 11), „știind că cel ce a înviat pe Domnul Iisus, *ne va învia și pe noi"* (II Cor. 4, 14). „Dumnezeu și pe Domnul l-a înviat și pe noi *ne va învia cu puterea Sa"* (I Cor. 6, 14).

Participarea la patimile Domnului, desvălue taina și „puterea învierii" (Fil. 3, 10).

„Invierea morților" e ținta vieții (Fil. 3, 11) și rostul cunoașterii și al tuturor strădaniilor noastre misionare și culturale.

Prin Iisus Hristos cel înviat din morți, primesc învățăceii „darul și apostolia" (Rom. 1, 4—5) și toți creștinii renașterea (Ef. 2, 5) și vietuirea cu Hristos (Col. 2, 20; 3, 1; II Tim. 2, 11), ca toți „cei ce viază să nu mai vieze lor, ci celui ce a murit și a înviat pentru ei" (II Cor. 5, 15).

Necredința în învierea morților este proprie păgânilor, „care n'au nădejde". Pentru creștini, învierea celor „adormiți" este isvor de învățătură și pricină de mângâiere. „Pentru că de credem că Iisus a murit și a înviat, așa și Dumnezeu va aduce prin Iisus pe cei adormiți împreună cu El. Căci aceasta vă grăim cu cuvântul Domnului, că noi cei vii, cei rămași până la venirea Domnului, nu vom lua înainte celor adormiți. Că însuși Domnul, la semnul dat, la glasul arhanghelului și la trâmbița lui Dumnezeu, se va pogorî din cer, și cei morți întru Hristos vor învia întâi. După aceea noi cei vii, care vom fi rămași, vom fi răpiți în nori împreună cu ei, întru întâmpinarea Domnului în văzduh și așa vom fi pururea cu Domnul" (I Tes. 4, 14—17).

In textele arătate până aci, sf. Apostol Pavel scrie foarte pe scurt despre învierea trupurilor și aproape totdeauna în legătură și prin asemănare cu învierea din morți a Domnului și Mântuitorului Hristos. Ceva mai pe larg

scrie Tesalonicenilor — care erau profund tulburați de teama parusiei iminente a Domnului — să nu se întristeze de soarta morților, căci la venirea a doua, ei — la glasul arhanghelului și la trâmbița lui Dumnezeu — vor învia întâi, apoi cei vii vor fi răpiți în văzduh și vor trăi toți pururea cu Domnul.

Cele mai bogate revelații privitoare la învierea morților le face sf. Apostol Pavel în capitolul 15 din epistola I către Corinteni. Aci se descopăr cele mai mari taine eshatologice și se face cea mai temeinică apologie a învierii din morți. La începutul capitolului, Apostolul arată că Evanghelia pe care a primit-o, a crezut-o și a propovăduit-o el — și pe care au primit-o și Corintenii — este „că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi" — adecă după cum mărturisesc Scripturile evangheliștilor și ale apostolilor. Cele dintâi dovezi ale învierii sunt arătările Mântuitorului, după scularea din mormânt, lui Petru, lui Iacob, celor doisprezece Apostoli, la peste cincisute de frați creștini și mai pe urmă lui, adecă lui Pavel, în minunea de pe drumul Damascului.



După acest scurt istoric, Apostolul trece la dialectică, pentru a combate pe „unii" dintre corintenii care ziceau că nu este învierea morților.

— „Cum zic unii dintre voi că nu este învierea morților? ...*Căci dacă morții nu înviază, nici Hristos n'a înviat*". Alternativa este clară, categorică, cutremurătoare: Sau Hristos a înviat și atunci învie și morții, sau Hristos n'a înviat și atunci nici morții nu învie. Tertium non datur. Dacă morții nu înviază este zadarnică predica și viața, este zadarnică credința și nădejdea, căci de credem și „de nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta, suntem mai de plâns de cât toți oamenii". Suntem mai de plâns, căci ne facem iluzii mincinoase și alergăm după himere înșelătoare.

Dar nu. *„Hristos a înviat din morți"...* Așa spun Scripturile și martorii învierii, apostolii și Biserica. Prin om a venit în lume moartea; tot prin om și învierea morților. In Adam toți mor; în Hristos toți vor învia. Moartea va fi ultimul dușman învins și nimicit de Mântuitorul.

De la dialectică, sf. Apostol Pavel trece la analogie, pentru a explica minunea învierii și a satisface astfel curiozitatea celor ce se întreabă: Oare cum înviază morții? Ce trupuri vor avea? Ce se alege de trupurile din morminte?

— „Nebun ce ești! Ceea ce semeni tu nu capătă viață, dacă nu moare. Și ceea ce semeni nu este trupul care va fi, ci numai grăuntele gol, poate de grâu sau de altceva din celelalte; iar Dumnezeu îi dă trup precum voiește, și-i dă fiecărei semințe un trup al ei" (v. 36—38).

Asemănarea trupurilor, moarte și înviate, cu grăuntele de grâu care putrezește și totuși încolțește și crește, o întâlnim mai întâi în Evanghelia Mântuitorului (Ioan 12, 24). Sf. Pavel o folosește pentru a-i da o explicație și o aplicare mult mai largă. El trece de la diversitatea semințelor și a corpurilor (pământești și cerești), la varietatea gradelor de răsplată viitoare. Dumnezeu *„dă fiecărei semințe un trup al ei"*. Fiecare trup va primi slava ce i se cuvine. După cum corpurile cerești: soarele, luna și stelele se deosebesc în strălucire, tot așa și cele omenești, vor fi gradate; fiecare sămânță cu trupul ei, fiecare trup omenesc cu slava meritată după faptele lui.

Aci sf. Pavel ne face o nouă descoperire: învățătura despre trupul pământesc sau firesc și despre trupul duhovnicesc sau ceresc, precum și despre calitățile lor. *„Sunt trupuri cereşti şi trupuri pământeşti"*, prin analogie cu semințele care putrezesc și totuși încolțesc.

— „Așa și învierea morților: Se seamănă întru stricăciune, înviază întru nestricăciune: se seamănă întru necinste, înviază întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Este trup firesc, este și trup duhovnicesc... Dar nu este întâi cel duhovnicesc, ci cel firesc, apoi cel duhovnicesc. Omul cel dintâi este din pământ, pământesc; omul cel de al doilea din cer" (v. 42—46, 46—47). Omul cel dintâi, Adam, a primit un trup firesc, înzestrat cu „suflet viu"; omul cel de pe urmă — la învierea morților — va primi un „duh de viață făcător". După cum *sufletul viu* își face și trupul de care are nevoie, la fel *duhul cel de viață făcător* își reface trupul putrezit și risipit prin pulberea pă-

mântului. Sufletul, la învierea morților, printr'un act de atotputernicie dumnezeiască, își va reconstitui învelișul trupului: transfigurat, nestricăcios, duhovnicesc. „Și precum am purtat chipul celui pământesc, vom purta și chipul celui ceresc" (v. 49).

Doctrina sf. Apostol Pavel despre învierea trupurilor se încheie cu încă o revelație privitoare la soarta oamenilor, pe care venirea a doua îi va afla în viață.

— „Iată vă spun taină: Nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba, deodată, într'o clipeală de ochi, la trâmbița cea de apoi; căci va trâmbița și *morții vor învia nestricăcioși, și noi ne vom schimba;* căci trebue ca acest (trup) stricăcios să se îmbrace în nestricăciune și acest (trup) muritor să se îmbrace în nemurire. Iar când acest (trup) stricăcios se va îmbrăca în nestricăciune, și acest (trup) muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci va fi cuvântul ce s'a scris: Inghițitu-s'a moartea în biruință.. Unde îți este, moarte, boldul? Unde îți este, iadule, biruința?" (v. 51—55).



Așa dar și cei vii, ca și cei morți, la parusia Domnului vor fi transfigurați; din trupuri firești vor primi trupuri cerești. Se vor schimba din muritori în nemuritori, din moarte în viață, din stricăciune — cei buni — în slavă și strălucire eternă.

Aceasta e, foarte sumar schițată, învățătura sf. Apostol Pavel despre învierea trupurilor. Este o învățătură ce se cuprinde principial în toată Scriptura, dar în amănunte numai în descoperirea și teologia paulină. Ea constitue nu numai un mare mister al înțelepciunii și atotputerniciei lui Dumnezeu, dar, precum am spus la început, și cea mai mare minune a viitorului.

Hristos a înviat! Trupurile morților vor învia — căci sufletele sunt nemuritoare — și noi vom învia... „Drept aceea, iubiții mei frați, fiți tari, neclintiți, sporind totdeauna în lucrul Domnului, știind că osteneala voastră nu este deșartă în Domnul" (I Cor. 15, 58).

# ECLESIASTUL

## SCURTE NOTE EXPLICATIVE[1]

de

Preot Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Academia teologică „Andreiană"

## XI. ADUCERE AMINTE DE MOARTE ȘI DE JUDECATĂ

In capitolul al XI-lea se vorbeşte despre chibzuiala în fapte, hărnicie, voe bună în muncă, tăria în credinţă, puterea binelui, despre moarte și nădejdea în judecata cea dreaptă.

Iată textul: 

1. *Aruncă pâinea ta pe apă, căci o vei afla după multe zile.*

Inţelesul care rezultă — la prima citire — e următorul: aruncă pâinea (grâul) în pământ reavăn (apătos) şi după câtva timp vei recolta. Egiptenii abia după revărsarea apelor Nilului semănau. Dar situaţia nu se potriveşte Canaanului şi pentru ce nu zice „grâu" şi zice „pâine"?

S'ar putea ca versul acesta să fie un îndemn la milostenie. In cazul acesta, fapta bună odată și odată tot va fi răsplătită.

Sau, poate se pune aici în vedere gospodarilor să-şi chivernisească bine avutul, să strângă bani albi pentru zile negre. A „*arunca pâinea în apă*" ar însemna a dosi bine; pâinea ar reprezenta bunurile inerente susţinerii vieţii (?).
Ideia aceasta e cam străină Eclesiastului, doar de versul următor pare a fi susţinută:

2. *Imparte o bucată în şapte şi chiar în opt, căci nu ştii ce nenorocire se poate întâmpla în ţară.*

---

[1] Urmare şi sfârşit din *Revista Teologică* XXXI, 1941 p. 195.

A fi prevăzător, nu în sensul negustoresc al cuvântului, e o faptă ce se recomandă. Prudența în vederea unor mici economii, considerate ca mijloc, nu este împotriva învățăturii revelate.[1] Așa procedează orice om care are simțul realității, căci nimeni nu știe ce va aduce ziua de mâine. „Nenorocirea ce se poate întâmpla în țară" e cea rezultată din foamete sau războiu. Unii comentatori se gândesc la fapte de ale milei. Nu-i exclusă nici această interpretare.

3. *Când nourii se umplu de ploaie și se deșartă pe pământ și dacă un copac cade la miazăzi sau la miazănoapte, unde a căzut, acolo rămâne.*

Legile naturii își urmează cursul lor, independent de voința omului. Copacul are aceeaș valoare, ori de e căzut spre nord sau spre sud. Vorbirea e figurată și pare a spune că omul, ca să merite acest nume, are de îndeplinit anumite rosturi în lume. Fapta bună, e bună în sine, indiferent din care parte vine; ea este pentru suflet ceea ce e o ploaie binecuvântată pentru pământul însetat (?).

4. *Cel ce păzește vântul nu seamănă, și cel ce se uită la nori nu seceră.*

Plugarul se orientează mult, în preocupările sale, după vânt și nori. Vântul îi servește a cunoaște mersul vremii, ca și norii, cari prevestesc ivirea unei tempestăți. Studiind aceste fenomene ale naturii omul mai ușor poate determina timpul favorabil semănatului sau secerișului. Totuși nu poate conta totdeauna pe acești „observatori". Va trebui să țină cont și de alte împrejurări; altcum riscă să nu mai strângă recolta și să-și lase ogorul nesemănat.

Vorbele acestui verset caracterizează nimerit pe omul leneș.

5. *După cum nu știi care este calea vântului cum se întocmesc oasele în pântecele maicii, tot așa nu poți cunoaște alcătuirile lui Dumnezeu, care face toate.*

---

[1] Pentru talanții încredințați Hristos cere socoteală beneficiarului.

Omul simte vântul dar nu știe unde și-a început rotiturile și până unde va ajunge. Işi poate schimba direcția dintr'o clipă în alta. Curat vorba Evanghelistului: „vântul suflă unde vrea, dar nu știi de unde vine, nici încotro se duce".[1] Poate odată și odată va fi deslegată această taină, atunci când omul va fi desăvârșit, așa cum îl dorește Hristos când îi zice: „Fii desăvârșit precum Dumnezeu desăvârșit este". Formarea fătului în interiorul maicii e mai mult sau mai puțin cunoscută azi. A pătrunde toate alcătuirile lui Dumnezeu, e cea din urmă și cea mai mare enigmă a universului, surpriză care nu-i este rezervată omului.

6. *Dis de dimineață seamănă sămânța și până seara nu odihni mâna ta, căci nu știi dacă merge bine aceasta sau aceea și nici dacă una sau alta sunt bune laolaltă.*

Cu un exemplu luat din viața agricolă se dă un imbold spre activitate continuă și hărnicie. Lucrează din zori și până 'n noapte, căci nu știi care lucrare — cea săvârșită dimineața, seara sau amândouă la un loc — îți va aduce bucurie.



7. *Și lumina este dulce și plăcut este ochilor să privească soarele.*

Infăptuirile lui Dumnezeu sunt bune, frumoase și plăcute. Ochii nu se pot sătura privindu-le. Dacă omul n'ar avea viață, ar fi lipsit de multe plăceri, de aceea un mare dar este însași viața, închipuită uneori prin lumina ochilor.

8. *Chiar dacă ar trăi mulți ani, omul să se bucure de toate și să-și aducă aminte de zilele cele din întunerec, căci multe vor fi. Tot ce se întâmplă este deșertăciune.*

„Zilele din întuneric" închipue timpul de după moarte. Omul să caute a-și face plăcută viața, căci ori cât de lungă ar fi, este totuși scurtă în raport cu viața de după moarte. Eclesiastul își închipue viața de dincolo ca fiind ceva neplăcut, un loc unde nici soarele nu mai luminează.

Versul închee cu vorbele-i favorite: tot ce se petrece pe pământ e trecător și fără valoare.

---

[1] Ioan 3, 8.

9. *Bucură-te omule, cât eşti tânăr şi inima ta să fie veselă în zilele tinereţii tale şi mergi în căile inimii tale şi după ce-ţi arată ochii tăi, dar să ştii că pentru toate acestea, Dumnezeu te va aduce la judecata sa. Alungă necazul din inima ta şi depărtează suferinţele de trupul tău, căci copilăria şi tinereţea sunt deşertăciune.*

Nu se cade tânărului să fie un solitar îngândurat și melancolic. Mai potrivită este structurii lui sufletești seninătatea și veselia, care face vioiu și sociabil. Eclesiastul are în vedere numai bucuriile îngăduite. „A merge în căile inimii", însamnă a-ți permite ceeace-ți poftește sufletul, a merge după ceeace-ți arată ochii, însamnă a-ți îngădui ceea ce este frumos. Toată viața tânărului să fie sădită pe bine și frumos, pe ceea ce este normal și moral. Pentru orice digresiune „Dumnezeu cere socoteală" (Iob $XI_6$).

Ori cât de grea ar fi viața, pesimismul nu-i dă vreo speranță. De altcum toate au un început, toate sfârșesc, tinereța, veselia ca și necazul.



## XII. VÂRSTA BĂTRÂNEȚII ȘI SFÂRȘITUL VIEȚII

In capitolul XII Eclesiastul îndeamnă pe om a trăi credința în Dumnezeu, nu numai în clipele grele ale vieții, ci în permanență. Singura cale care duce spre fericire e drumul credinței. Credința e o realitate valoroasă și durabilă; restul e vremelnic ca umbra.

Iată textul:

1. *Adu-ţi aminte de Ziditorul tău în zilele tinereţii tale, înainte ca să vină zilele de restrişte şi să se apropie anii despre care vei zice: „N'am nici o plăcere de ei!"*

De Dumnezeu își aduce aminte omul în rugăciune, în cuget și faptă. Contactul cu Atotputernicul îl ia omul înțelept în toate ocaziile vieții, și nicidecum numai la adânci bătrânețe, sau în clipele dificile ale trăirii sale sub soare. Bătrâneța e o epocă de „restriște", când omul n'are nici o plăcere de anii săi, pentru că a murit într'ânsul dragostea de viață.

2. *Inainte ca să se întunece soarele şi lumina şi luna şi stelele şi ca norii să mai vină după ploaie.*

Vorbirea este alegorică. „Soarele" este inima omului, „luna" sufletul, „stelele" reprezintă cele cinci simţuri, „lumina" închipue viaţa, „norii ce vin după ploaie" starea de indispoziţie a omului. La bătrâneţe, dar mai ales în pragul morţii, viaţa omului se apropie încet-încet de sfârşit, până ce i se slăiesc toate forţele cari o alimentează.

Este în genere admis că versul are în vedere sfârşitul omului. In privinţa detaliilor se discută mult.

3. *In vremea când străjerii casei tremură şi oamenii cei tari se încovoaie la pământ şi cele ce macină nu mai lucrează, căci sunt puţine la număr şi privitoarele de la ferestre se întunecă.*

Corpul omului se aseamănă c'o casă mai puţin solidă şi care este ameninţată cu surparea. Urmarea e că persoanele angajate la casă ca şi locatarii, dispar unul câte unul. „Străjerii" casei sunt braţele; „oamenii cei tari cari se încovoae" sunt genunchii; „cei ce macină" sunt dinţii, cari dispar cu timpul, unul câte unul; „privitoarele" sunt ochii, iar „ferestrele" orbitele ochilor.

4. *Şi se închid porţile care dau spre uliţă şi se domoleşte zvonul morii şi te scoli la ciripitul de dimineaţă al pasării şi se potolesc toate cântăreţele.*

„Porţile cari dau spre uliţă" sunt buzele gurii (în Psalmul 140, gura e numită uşe); „Zvonul morii care se domoleşte..." e zumzetul produs prin amestecarea alimentelor în gură; „Cântăreţele" închipue glasul, strigătul, cântatul omului, care se aseamănă unui domol „ciripit".[1]

5. *Şi te temi să mai urci colina şi spaimele pândesc în cale şi capul se face alb ca floarea de migdal şi lăcusta sprintenă se face grea şi toţi mugurii s'au deschis, fiindcă omul merge la lăcaşul său de veci şi bocitoarele dau târcoale pe uliţă.*

---

[1] Prof. Popescu-Mălăeşti zice că „porţile" sunt urechile, „Zvonul morii" e trupul. E sigur că se face aici portretul omului, dar a preciza toate detaliile este greu.

Omul debilitat nu mai dispune de forța necesară efortului. Neputințe de tot felul îl copleșesc. Părul își schimbă culoarea în una albă, caracteristică bătrâneții și suferinții; corpul (lăcusta) devine greoiu. Mugurii sunt semnele unei noutăți care se ivește. „Lăcașul de veci" e mormântul, de unde nimeni nu se mai înapoiază în viața de altădată.[1]

Obiceiul de a boci pe morți este de mult răspândit între popoare. „Eșiau pe ulițe toți îmbrăcați în doliu, pe acoperișuri, pe piețe și se jeleau izbucnind în plâns".[2]

6. *Mai nainte ca să se rupă funia de argint și să se spargă vasul de aur și să se strice ulciorul la izvor și să se sfarme roata fântânii.*

„Funia de argint" e firul vieții; „vasul de aur" inima; „ulciorul la izvor" probabil organul respirator; „roata fântânii" alt organ important în corp, creerul (??).

7. *Și ca pulberea să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat.*

Elementele la crearea omului material au fost luate pământului, căruia îi vor fi restituite la moarte.[3] Sufletul e element dumnezeesc, se reîntoarce la Dumnezeu, care l'a dat omului.[4] Avem aici o mărturie clară că Eclesiastul crede în viața sufletului, după despărțirea de trup. Nu spune că sufletul e nemuritor, dar nici nu tăgădueşte acest adevăr.

8. *Deşertăciunea deşertăciunilor, a zis Eclesiastul, toate sunt deşertăciuni.*

Viața pământească a omului fiind trecătoare, trecătoare sunt toate isprăvile lui în lume. Nu este sub soare nimic desăvârșit și fericitor.

9. *Şi pe lângă că Eclesiastul a fost un înţelept, el a mai învăţat pe popor cunoştinţa şi a cercetat şi a privit cu luare aminte şi a cules multe pilde.*

---

[1] Iob VII, 10.

[2] Isaia XV, 7.

[3] Facere III, 19 Iob XXXIV 15.

[4] Facere II, 7.

Versul acesta pare a nu cadra cu vorbele: „Să te laude altul și nu gura ta, un străin și nu buzele tale". Eclesiastul a fost într'adevăr un înțelept. Nu în sensul laic al cuvântului. Ințelepciunea sa etică, care a încununat ca o aureolă de nimb creștetul lui Solomon, a servit interesele împărăției spirituale. Solomon a semănat în acest ogor îndrumând spre desăvârșirea calitativă împărăția lui Dumnezeu între oameni. Ințelepciunea și-a manifestat-o prin fapte. Mă gândesc la cazul celor două muieri certate, la spiritul său de organizare ca celebru om de stat, la templul său, o capodoperă a dragostei față de Dumnezeu, dar și la scrierile sale, niște perle în literatura biblică.

Ceea ce a avut din darul lui Dumnezeu, n'a păstrat pentru sine, ci a dat și altora ca să aibă. Eclesiastul a învățat pe popor, a fost un predicator și misionar public, expresii cari determină înțelesul cuvântului Ἐκκλησιαστής. El personal a alergat ca o albină pentru a strânge nectarul înțelepciunii. Incercarea i-a fost încununată cu succes. A strâns o grămadă de înțelepciune populară pe care trecând-o prin lumina duhului sfânt, a dat-o lumii sub titlul: „Pildele lui Solomon..."

10. *Eclesiastul s'a străduit să găsească sfaturi folositoare și îndrumări adevărate și să le scrie întocmai.*

Agoniseala sa o constitue: maxime, ziceri proverbiale, reguli de viață, îndrumări și sfaturi de folos obștesc, fixate în scris mai ales în trilogia sa: Cântarea Cântărilor, Pildele, Eclesiastul.

„Indrumările sunt adevărate" pentrucă din ele radiază înțelepciunea cea de sus, care este neîndoielnică..." [1]

11. *Cuvintele celor înțelepți sunt ca boldurile de îmboldit dobitoacele și ca niște cuie înfipte și ascuțite și sunt date de un Păstor.*

Sfaturile înțelepților se aseamănă cu niște bastoane cu care păstorii îmboldesc vitele pentru a le îndemna la mers; apoi cu niște cuie ascuțite... E vorba despre înțelepții lu-

[1] Conf. Iacob III 17.

minați de duhul sfânt și inspirați de Dumnezeu. Aceștia spun adevărul, chiar când el doare, fără a căuta la față.

Autorul sfaturilor înțelepte e un păstor. Păstor se numește în Biblie preotul, regele, mai marii poporului, dar și Dumnezeu. Textul ebreesc **me roe ehad** (de un singur păstor) pare a adera mai mult la înțelesul din urmă (că păstorul e Dumnezeu), de cât vorbele Septuagintei ἐδόθησαν ἐκ ποιμένος ἑνός.

12. *Și peste toate acestea, fiul meu, să fii cu luare aminte: scrisul de cărți este fără sfârșit, iar învățătura multă este oboseală pentru trup.*

Eclesiastul ia atitudinea unui tată față de fiu, așa cum o face adesea în Pildele sale, și atrage atenția asupra urmării scrierii de cărți. Cărturarul nu se poate mulțumi fără a produce mereu câte ceva. Bucuria lui e mai deplină când poate crea, chiar c'o mare jertfă de sine. Ori cât s'ar scrie, totdeauna mai este câte ceva de spus, iar suferința, chinul și necazul autorului sporește în măsură direct proporțională cu numărul de cărți.

13. *Iată pe scurt, tot ceea ce ai auzit aceasta este: teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile lui! Acesta este lucrul cuvenit fiecărui om.*

Versul acesta rezumă învățătura pe care o scoate Eclesiastul din îndelungatul său sbucium și alergare după fericire. După ce a dovedit că fericirea pământească e o cucerire imposibilă, că viața omului pe pământ e o nimica toată, că glorie, cucerire, avere, neavere, sunt suflare în vânt, conchide: singura cale care duce la fericire este credința în Dumnezeu.

Omul ajunge acest țel dacă izbutește să înțeleagă pe Dumnezeu, făcându-și un ideal de viață din a se dedica Lui. Numai ridicându-se deasupra tuturor lucrurilor terestre, deasupra micilor socotinți omenești, omul apucă pe calea perfecțiunii ce i-a dorit-o Hristos când i-a zis: „fii desăvârșit..."

Menirea aceasta nu este numai a unora. Fiecare om se cade să nizuiască spre desăvârșirea sa morală.

14. *Căci Dumnezeu va judeca toate faptele ascunse, fie bune, fie rele.*

Dumnezeu este forța care domină întregul univers. El pătrunde pretutindenea. Despre viața lumii, El are o noțiune precisă, pentru că El e punctul de sosire al tuturor întâmplărilor. Eclesiastul precizează că Dumnezeu este cu adevărat făcător de dreptate în cel mai adânc înțeles al cuvântului: pedepsește exemplar pe toți rătăciții și răsplătește demn pe cei cari își află bucuria supremă în împlinirea voii Sale.

# ȘTIRI ȘI DOCUMENTE DESPRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN ARDEAL DUPĂ 1761

## CULESE DIN ARHIVA CONSILIULUI DE STAT ȘI A CABINETULUI IMPERIAL DIN VIENA

de

Preot Dr. ȘTEFAN LUPȘA
Profesor la Academia teologică din Arad

## INTRODUCERE

Arhiva episcopiei ortodoxe române din Sibiu fiind distrusă de revoluția din 1848/9,[1] iar arhiva cancelariei aulice ardelene fiind în Budapesta, zăvorîtă cu ostilitate pentru cercetătorii români,[2] știrile ce le putem primi din arhiva statului austriac (și a curții imperiale) din Viena, ne sunt prețioase și necesare pentru cunoașterea acelui period de aproape un veac din istoria bisericii ortodoxe române din Ardeal, ce s'a scurs de la triumful ortodoxiei în lupta cu unirea papistă, evidențiat prin acordarea unui episcop ortodox pentru Românii ardeleni în locul mitropoliei apuse la 1701, și până la Șaguna, când începe iarăși în Ardeal viață bisericească ortodoxă bine organizată, cu servicii sistemizate, între ele fiind și arhiva bine păstrată.



Periodul acesta de tânjire, voită de stăpânire, coincide cu timpul existenții Consiliului de Stat din Viena (1761—1848), guvern suprem și general al întregei împărăţii habsburgice, prin care, ca prin ultima instanță până la împărat, treceau toate actele pe care trebuia pusă rezoluție impe-

---

[1] M. Voileanu: Icoane din viața bisericii, Sibiu, 1926, p. 3.

[2] Articolul din tratatul de pace de la Trianon, ca partea privitoare la teritoriile incadrate în Statul român, din arhivele din Ungaria, să ne fie predată în termen de 10 ani, ar fi vremea să se execute.

rială, afară doar de cele particulare, ale Cabinetului Imperial, care, puţine la număr, sunt depuse în arhiva de Cabinet (K. A.).

Desavantajul ce-l prezintă pentru noi arhiva consiliului de stat (St. R.) în privinţa capacităţii ei de a ne informa, este că de cele mai multe ori în ea se depuneau numai referatele care cuprindeau rapoartele birourilor subalterne (în cazul cauzelor ardelene, în primul rând al cancelariei aulice ardelene, *Sieb. Hofkanzley*), în rezumat, şi propunerile motivate de rezoluţii imperiale ale consilierilor de stat, actele înseşi cari au provocat raportul cancelariei (între ele şi jalbele româneşti) restituindu-i-se de cele mai multe ori aceleia, spre păstrare în arhiva ei, care, precum amintii, nu ne mai este accesibilă de la Trianon încoace. Prezintă în schimb actele arhivelor Consiliului de Stat şi Cabinetului Imperial avantajul de a ne da în toate cauzele soluţiile finale, iar în cele ale căror acte iniţiale s'au reţinut în ele, informaţiunile cele mai complete.



Actele privitoare la noi ale arhivei vieneze se împuţinează din ce în ce, prin scartare, localul ei fiind din ce în ce mai neîncăpător pentru cuprinderea materialului mai nou şi mai de interes pentru Austriecii moderni, care sporeşte într'una. In 1929, când s'au copiat actele utilizate în prezentul studiu, deja foarte multe acte cerute după indicele arhivei erau refuzate pe motivul că nu mai există, fiindcă se scartaseră.

Actele utilizate în prezentul studiu, dau informaţiuni începând cu epoca în care s'au terminat cercetările vaste ale istoricilor A. Bunea şi S. Dragomir privitoare la periodul luptei pentru dreptul la viaţă al ortodoxiei ardelene cu stăpânirea care o proscrisese ca odinioară statul roman creştinismul. Ele vor aduce completări studiilor istorice şi ediţiilor de documente apărute până acum cu privire la istoria bisericească a Românilor ardeleni în periodul dintre Novacovici şi Şaguna, cum sunt: *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu 1918, *Contribuţiuni la istoria Românilor ardeleni 1780—92*, Bucureşti, 1915 (Mem. S. Ist. XXXVII, 19), *Studii, conferinţe şi comunicări istorice*, Bucu-

rești, 1928, etc. de I. Lupaș, *Vacanțele Mitropoliei ortodoxe din Ardeal în secolul XVIII*, Cluj 1922, etc. de I. Mateiu, vol. II din *Fragmente din Istoria Românilor* de Eud. Hurmuzaki, trad. I. Slavici, Buc., 1900, *Documente pentru limbă și istorie*, Sibiu 1889 și *Metropolia Românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu 1900, de Dr. Ilarion Pușcariu, mai multe de N. Iorga, S. Dragomir, M. Voileanu, S. Stanca, etc., apărute în broșuri sau în publicațiuni periodice. Intru cât se poate face cu mijloacele bibliotecale din Oradea, voiu încerca să evit de a publica ce s'a mai publicat.

## 1. DIN TIMPUL LUI DIONISIE NOVACOVICI. STATISTICA BISERICEASCĂ DIN 1766 A ROMÂNILOR ARDELENI

Incă din 1761 se află înregistrată la Consiliul de Stat din Viena (Nr. 2562) o petiție a națiunii ortodoxe române din Ardeal în chestiunea contribuției sale benevole (donum gratuitum) pentru cheltuielile de răsboiu ale împărăției. Banii pentru acel donum gratuitum îi strângea episcopul Dionisie prin colectă.[1] In 1763 îl invita curtea din Viena să facă socoteală cu banii colectați pentru donum gratuitum (St.-R. 542/1763). Nu pare a fi urmat invitării, deoarece și la 1772 mai avea mult de lucru Consiliul de Stat (Nr. 377, 1106, 1644, 2292/1772) cu descurcarea acestui donum gratuitum din lăsământul lui Dionisie.

In 1763 (St.-R. 856) cerea voie episcopul Dionisie să viziteze Buda, unde își avea sediul ca titular (în Ardeal fiind numai administrator).

La 1765 fu pârât la Curte că și-a pus în stema sigilului său pălărie princiară (Herzoghut, v. St.-R. 1225/1765). Pâra fu încredințată spre anchetare comisiunii „*In Transsylvanicis*", care la 25 Ian. 1767 raportează că nu episcopul e vinovat, ci fabricantul de sigile. Resoluția imperială din 4 Febr. 1767 cere confiscarea și nimicirea sigilului.[2]

---

[1] Pe fiecare gospodărie a aruncat 16 fl. A strâns astfel vreo 100.000 de florini. V. E. Hurmuzaki, Fragmente din Istoria Românilor, trad. I. Slavici, vol. II, Buc. 1900, p. 217.

[2] „Es mag bey dieser Entschuldigung bewenden, das Pettschaft aber ist vom Bischoffen abzufordern und zu cassiren" St.-R. 117/1767.

La 28 Noemvrie 1767 prezintă numita comisie transilvăneană conscripția preoțimii ortodoxe ardelene. Actul părându-mi important, îl dau în notă, întreg și în original.[1]

---

[1] Staatsrat 2830/1767. Circulandum Currens. Vortrag der Siebenbürgischen Commission ddo. 28. Novembris 1767. Mit der Ueberreichung der Consignation der nicht unirten Poppen in Siebenbürgen.

Die zuliegende Consignation zeigt, dass in dem Grossfürstenthum Siebenbürgen eine ungemein grosse Anzahl der nicht unirten Geistlichkeit oder Poppen vorhanden sey; mir ist es aber nicht bekannt, in was für einer Absicht diese Consignation (wovon bereits der Illyrischen Hofdeputation eine Abschrift mitgetheilt worden ist) allergnädigst abgefordert worden sey? Ich glaube, dass über das Votum der in den gesamten Hungarischen Ländern befindlichen nicht unirten Geistlichkeit, auch ob und welchergestalten Selbe verändert werden könnte? von gedachter Hof-Deputation der Antrag abgestattet werden wird, wo jedem eine allerhöchste Entschliessung wird ertheilt werden können.

Stupan.

Aus dieser Consignation ist zu entnehmen, dass an nicht unirten von drei dasigen auch nicht unirten Bischofen confirmirter Popen 1223 an der Zahl seyn. Die Zahl der nicht confirmirten aber beträgt 201.



Die erstere Zahl, der Confirmirten — somit ordnungsmässig angestellten Popen scheint nicht übermässig zu seyn; nach der in a. 1761 vollbrachten conscription der nicht unirten bestünden diese aus 128,653 familys laicis, nach dem a. 1766 von dem General Hadick unter der Hand erhobenen Befunde (besteht) dieses Volk noch in 105,909 Familien, und diese in 635,454 Personen. Die Ursach des Unterschieds ist, dass mehrere tausend Familien a. 1765 und 66 zur Union getretten, auch viele emigriret.. Für dieses zahlreiche Volk scheinen also 1223 Popen nicht zu viel zu seyn; anno 1762 waren 1365. Dieselbe seynd also in dieser Zeit geringer an der Zahl.

Damit die Zahl dieser Popen mit der Zeit nicht vermehrt werde, so scheint diensam zu sein, wenn dem Bischofen aufgegeben wird, dass er deren Verzeichniss all Jahr einreichen solle.

Die Zahl der nicht confirmirten Popen beläuft sich auf 201. Wegen dieser wären den Bischofen zu bedeuthen, dass er guttachtlich angeben wolle, was wegen dieser Popen zu verfügen, und wie diese abzuschaffen wären.

Uebrigens steht das nicht unirte Volk in Siebenbürgen keineswegs unter der Illyrischen Deputation, dasselbe geniesset auch nicht die Privilegien der in Ungarn ansässigen Illyrischen Nation. Der Siebenbürger Bischof untersteht auch nicht dem Metropoliten zu Carlowitz. Mir bedeutet es also gar nicht räthlich zu seyn, wenn die Illyrische Deputation Sich in die Siebenbürgische Sach einmischen wollte. Es wäre demnach der Erfolg zu erwarthen, und sollen diese Deputation zu recht zu weisen.

Borié.

*Resol. Aug.*

Diese Consignationen dienen zu Meiner Nachricht. Damit aber die Zahl der confirmirten nicht unirten Popen mit der Zeit nicht vermehrt werde; so ist dem

Notez că cifrele din această conscripție le utilizează dl prof. I. Lupaș în *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, p. 123, dând după ea numărul familiilor laice ortodoxe aflate de generalul Buccow la 1761 [1] în Ardeal: 128,653; pe când dl prof. S. Dragomir, în *Istoria desrobirii religioase a Românilor ardeleni în secolul al XVIII-lea*, vol. II, Sibiu, 1930, p. 284, dă 127,712 familii.

După actul ce-l public aci, numărul familiilor scăzuse până'n 1766 la 105,909, parte prin treceri la unire, parte prin emigrări. Ele se compuneau după acest act din 635,454 suflete, păstorite de 1223 de preoți cu singhelie de la episcopul Dionisie sau de la alți doi episcopi ortodocși din împărăție (Arad și Timișoara?) și de 201 fără această confirmare. Numărul preoților cu singhelie încă se arată în conscripția de față scăzut cu 132 față de cea din 1762, care aflase 1365.

Un referat oficial lung (16 coale), asupra căruia voiu reveni dacă ospitalitatea *Revistei Teologice* îmi va permite continuarea prezentelor studii, elaborat de deputațiunea aulică ilirică la ordinul împăratului prin 1771 (St.-R. 1061/1772), despre starea unirii în Ardeal și mijloacele de recomandat pentru promovarea ei, povestind istoria unirii pe baza actelor ce i s'au pus la dispoziție la ordinul împăratului, face următorul referat despre statistica bisericească a uniților ardeleni la 1766: — Deși episcopul unit a primit ordin de la împărat să facă an de an conscripție și în ea să evidențieze progresul unirii, de la episcopul

---

Bischof aufzugeben, dass er deren Verzeichnisse alle Jahre einreichen solle. Wegen der nicht confirmirten Popen Graeci ritus non uniti aber ist dem gedachten Bischof zu bedeuten gutächtlich anzugeben, was wegen dieser Popen zu verfügen, und wie diese abzuschaffen wären?

30 December 1767. Gr. v. Blümegen.

[1] In memoriul său înaintat generalului Buccow la 23 Aug. 1767, episcopul Dionisie dă rezultatele conscripției făcute de el prin protopopii săi în anul 1766: 1400 de biserici, peste 1000 de preoți, 44 protopopi și 587,076 suflete ortodoxe. V. I. Mateiu: *Vacanțele Mitropoliei ortodoxe din Ardeal în veacul al XVIII-lea*, p. 25 și 71. E curios că după documentul ce-l public aci, generalul comandant al Ardealului, (1764—68) contele Andrei Hadik, aflase din conscripția din 1765 mai multe suflete ortodoxe (635,454) în Ardeal, de cât episcopul ortodox. Diferența se explică de bună seamă așa, că generalul comandant a avut mijloace spre a face conscripție mai completă.

Rednic se află o singură conscripţie, cea din 1766,[1] care arată că în 1765 biserica unită ardeleană avusese 400 de biserici cu 1594 de preoţi şi 20,222 familii, iar în anul următor 406 biserici, 1539 preoţi 46,294 familii, dar exactitatea acestor cifre o trage la îndoială deputaţiunea aulică ilirică şi a tras-o şi comisiunea *In Transsylvanicis*, care a cerut trimiterea conscripţiei unite din 1766 şi a tuturor celor viitoare la guvernul ardelean, spre verificare prin autoritatea civilă. Aceeaşi îndoială planează şi asupra raportului prea favorabil al iezuitului P. Delpiri despre succesul mare al vizitaţiei episcopului Rednic, pe baza căruia împăratul i-a dăruit acestui episcop, în anul 1768, pentru propagarea mai cu efect a unirii, 10,000 de florini.[2]

---

[1] In 1772 s'a făcut iarăşi conscrierea Românilor ardeleni şi s'au aflat 558,076 ortodocşi şi 119,230 uniţi. Creşterea populaţiei româneşti o socoteau redactorii foii „Siebenbürger Zeitung" (1784 nr. 3 p. 17) la $^1/_6$ în 12 ani, deci credeau că la 1784 erau 700,000 Români ortodocşi în Ardeal. V. I. Lupaş: Studii, conferinţe şi comunicări istorice, Bucureşti 1928, p. 392 nota.

[2] Es hat zwar der unirte Bischof vermög allerhöchster Verordnungen den Auftrag, wenigstens in Ansehung seiner unirten Glaubensgenossen alljährlich eine eigene Consignation einzuschicken, und darinnen insonderheit den Wachstum der Union, wo, und wie er sich ergeben, anzuzeigen;

Es findet sich aber von dem heutigen Bischof Rednik eine einzige im Jahr 1766 eingereichte derley Consignation vermög welcher derselbe gegen den vorhergehenden Jahre, wo 400 Kirchen, 1594 Geistliche und 20,222 Familien in der Union gezehlet worden, die Kirchen in der Zahl auf 6, die Familien aber nur 26,072 mehr, mithin auf 46, 294 angewachsen, an denen Geistlichen aber 55 in Abgang gekommen zu seyn angegeben hat;

Es muss jedoch die Richtigkeit dieses Ausweises auf seinen Werth gestellet bleiben, um so mehr als die Siebenbürgische Commission in ihrem darüber erstatteten Begleitungsvortrag solche selbsten in Zweifel gezohen hat, aus der Betrachtung, dass nach der wankelmüthigen Gemüts-Arth des Wallachischen Volkes und der Erfahrenheit von anderen Jahren sich immer gezeigt hat, dass dergleichen noch mit mehreren Feyerlichkeit verfertigte Beschreibungen wechselweiss gegeneinander aufgehoben haben, und dass diejenige, die heut der Union zugeschrieben worden, in einer anderen Zeit denen nicht unirten zugezehlet werden müssen, wornach die Commission ehender der Meinung zu seyn sich geäusseret hat, dass, um von der Verlässigkeit dieser Beschreibung sicher zu seyn, solche dem Gubernio zuzuschicken wäre, um sie mit der Buccovischen Auseinandersetzung zu combiniren und darüber zu berichten, dass aber respu futuri derley Consignationen allemahl etwa bey der jährlichen Ratification mit der Civilobrigkeit und mittelst der gleich vorgemelten behö-

Datele statisticei bisericești din 1766 ne permit câteva reflexiuni.

După cifrele date de episcopul Rednic pentru anul 1765, care nu par a fi fost trase la îndoială, biserica unită din Ardeal avea de patru ori atâția preoți câte biserici, și tot la 12 familii un preot. Numărul mare al preoților de partea unirii se explică prin utilitarismul lor, care și dăduse naștere bisericii unite. Ii ademeneau avantajele materiale acordate de stăpânire, expunându-se ei în schimb situației de a rămâne fără popor, după cuvântul profetic al epitropului catedralei din Alba-Iulia, trimis în 1701 mitropolitului Atanasie la Viena: *„...De primești* (unirea) *sfinția ta și popii, numai voi să fiți, iar noi* (mirenii) *nu vom fi"*.[1] Până'n ziua de astăzi există în biserica unită excesul de cler în raport cu numărul credincioșilor și pericolul ei împuținarea laicilor este.

Statistica ortodoxă diferă de cea unită prin aceea că nu exagerează numărul adepților, ca cea unită; dimpotrivă, generalul comandant află mai mulți ortodocși de cât episcopul ortodox. Pe de altă parte, statistica ortodoxă se prezintă bine proporționată: atâția preoți, câte biserici și consiliul de stat însuși recunoaște că numărul preoților ortodocși nu e în disproporție cu cel al credincioșilor lor. Proporția e de 1 preot la 519 credincioși sau la 86 de familii

---

rigen Combinirung zu Stand zu bringen wären, welchen Antrag aber Ihre Majestät damahlen in suspenso, und auf sich beruhen zu lassen befunden haben.

Nach denen, was hier gemeldet worden, sollte sich vermuthen lassen, dass noch mehrere Consignationen von denen vorhergegangenen wie von denen nachgefolgten Jahren vorhanden seyn müssen.

Nun kan sich aber in dieser Ungewissheit auf nichts gewisses beziehen, und muss es gänzlich dahin gestellt seyn lassen, in wie weit bey dem von dem unirten Bischof in seinem Ausweiss angegebenen Wachstum der union der Zweifel der Siebenbürgischen Commission oder aber der ausgewiesene Zuwachs richtig seye!

Eben die nemliche Beschaffenheit hat es mit dem günstigen Erfolg der Visitation des Bischofs Rednick, worüber der P. Delpiri S. J. einen Bericht erstattet, der nachin Ihre Majestät bewogen hat im Jahre 1768 zur mehreren Aufnahm der Union diesem Bischofen eine summa von 10: m. f. zur Verwendung auszahlend zu machen; ...(St.-R. 1061/1772, p. 16—17). Despre dania de 10,000 fl. (23 Aug. 1768) v. și E. Hurmuzaki, Fragmente, trad. I. Slavici t. II, Buc., 1900, p. 252.

[1] Al. Lapedatu: *Pater Ianoș* în *„Prinos lui D. A. Sturza"*, București 1903, p. 309.

(la a. 1761: 1 preot la 93 de familii). Comparaţia cu statistica din 1761 nu se poate face absolut exact din cauza preoţilor neconfirmaţi, cari nu existau de cât în conscripţia din 1766. Scăderea numărului credincioşilor de la o conscripţie până la cealaltă e evidentă şi clar motivată de raportul comisiei transilvănene; persistarea totuşi a preoţilor la postul lor, cu toate avantajele îmbiate de trecerea la unire, e a se atribui nu numai eroismului lor plin de abnegaţie, ci şi imprejurării că în biserica unită erau destui preoţi supranumerari. (Va urma)

# EDUCAȚIUNE PRIN RELIGIE[1]

de

Prot. GHEORGHE MAIOR

Profesor la Școala normală „A. Șaguna", Sibiu

## 12. BIBLIOTECA RELIGIOASĂ

Biblioteca religioasă în școală e încă un desiderat, deși este atât de necesară. I se poate da ființă în două feluri: strecurând cartea în biblioteca generală sau a claselor, sau formând una aparte cu bibliotecar, cu dulap și catalog propriu. Eu am încercat-o pe clase, părându-mi-se mai potrivită să aleg cărțile după vârsta elevilor. In cazul acesta e mai greu de făcut anumite constatări despre circulația cărților și despre gustul cetitorilor. In cazul al doilea, dacă nu dăm peste un bibliotecar bun, elevii pot lua cărți neînțelese la vârsta lor și îi vom depărta de biblioteca religioasă. Pentru început, cred că oricare fel aduce foloase ce întrec neajunsurile.

Prin faptul că am numit-o bibliotecă *religioasă*, n'am înțeles ca în ea să nu găsim decât Dogmatici, tratate de morală, Apologetici, Enciclopedii teologice, Ermineutici, Isagogii și alte asemenea nume menite să sperie. Ar face-o necitită. Alta e cartea care se cere într'o astfel de bibliotecă. Cartea cu *duh* religios, creștin, cartea care înobilează, înalță spre idealism, spre cer. Alăturea de Viețile Sfinților, în genul traducerilor lui Sadoveanu și Pătrășcanu, trebue să stea biografii de oameni cari au fost caractere impunătoare, de savanți cari au înțeles și au știut aprecia rolul și însemnătatea religiei și a unei vieți morale, învățați cari au nimerit adeseori un cuvânt potrivit în cele religioase și au avut atitudini mai grăitoare de cât ale multor slujitori ai cuvântului Domnului; apoi poseii, nuvele, romane, piese de teatru, note de călătorie, însemnări și descrieri de opere și monumente artistice religioase, colecții de reproduceri după asemenea opere, colecții de istorioare morale. Cu un

[1] Urmare și sfârșit de la p. 175.

cuvânt, tot ce se citeşte cu drag de elevii de şcoală secundară, dar alese potrivit duhului şi scopului urmărit de noi.

Prin 1925—7 strecurasem în bibliotecile de clasă ale şcoalei noastre o mulţime de cărticele de acest gen. Anul următor am fost detaşat director şi profesor de seminar. Când m'am reîntors la catedră, după desfiinţarea seminarului, toate cărticelele cu cuprins religios-moral cari erau frumos lucrate sau prelucrate, au dispărut de prin biblioteci. Discut cazul şi cu unii învăţători de la ţară, despre cari ştiam că n'au încuiat şi nici n'au pierdut cheia de la bibliotecă, ci lucrează cu ea în sat, şi mi-au spus că au păţit la fel cu ţăranii. Cartea religioasă, în formă literară (nu ca tratate pedante), trece din mână în mână şi face ocolul satului până se pierde. Procurând iarăş examplarele pierdute, în scurtă vreme au dispărut din nou fără a le mai putea da de urmă. Care e concluzia? Cartea aceasta place şi trebue să le-o punem la îndemână.



Unele nuvele şi istorioare din literatura noastră, apoi cele ale lui Tolstoi, de Roy, Sienkiewicz ş. a. se întipăresc în sufletele elevilor cu atâta putere, încât anii, cu tot învălmăşagul lor, nu le-o mai pot şterge şi rămân să-i îndemne şi să-i laude când făptuiesc binele şi să-i mustre când greşesc! „Ca 'n basme-i a cuvântului putere", când e spus frumos şi ales cu grije.

Ne-ar trebui un catalog despre tot ce s'a scris în lume în genul acesta. Cine dintre ceice au norocul să fie în oraşele cele mari şi cu biblioteci însemnate, îşi va lua vreodată asupra sa osteneala aceasta? Speram şi eu să pot face un început, şezând mai îndelungat la Bucureşti. Acum nu mai pot nădăjdui. Imprejurările şi oamenii mi-au fost protivnici. Va rândui poate Dumnezeu sarcina aceasta altuia mai norocos ca mine.

La tot cazul, biblioteca religioasă trebue încercată, trebue realizată măcar în cadre modeste. Şi dacă direcţiunile şi comitetele şcolare nu-i înţeleg importanţa şi nu-i acordă sprijinul moral şi material, profesorul de religie să încerce să se ajute altfel. Va recurge la modestul obol al elevului. Va determina o înţelegere între toţi de a contribui

cu o taxă numai de 5 (cinci) lei pe an, fondul acesta inițial să-l augmenteze cu pedepsele ce ar rezulta prin un leu pus pe înjurătură, pe fiecare caz de mânie, de rostire de vorbe murdare, de fiecare batjocorire a deaproapelui, de lene, pedepse dictate de elevi, nu de profesor. S'ar ajunge un scop dublu. Și-ar face elevii înșiși educație, desvoltându-și simțul de control reciproc și de autocritică, și s'ar realiza biblioteca. Incet, dar s'ar realiza! Inceputul e greu; restul vine de la sine, dacă se stăruie![1]

## 13. COMUNITĂȚILE DE MUNCĂ ȘI RELIGIA

Pentru retușarea exageratului *„eu și numai eu"* al școalei de până acum, pentru a fi înlocuit cu bucuria unui sănătos *„noi"* cari au făptuit ceva bun și de folos, cât mai mulți și pentru cât mai mulți, în școala românească iau ființă *comunitățile de muncă.*[2]

Comunitățile de muncă nu aduc și nu dispun de altă organizare, de cât de cea firesc cerută de lucrul ce se pretinde realizat. Insuș „obiectul" de întruchipat dictează: cine, câți, ce, când, cum, cu ce mijloace și cu ce material, cât și cât timp să lucreze fiecare în parte și toți împreună, alegându-se „lucrătorii" quasi liber, după plăcerea și aptitudinile fiecăruia. Iată cum se formează și se organizează o comunitate de muncă.

In acest înțeles ele au existat totdeauna în lumea copiilor. Căci ce este un „zbeg" ștrengăresc pe țărmurii unui râu, în care copiii învață și se întrec la înot? Ce e un joc cu mingea, în care două tabere adverse luptă pentru întâietate? Câtă grije nu se pune în alegerea echipelor? Cine nu-și aduce aminte, că adeseori „se strică jocul" fiindcă „cutare a ajuns la ceilalți" și „nu la noi"? Dar întrecerile de aruncat cu mâna, cu praștia, de înălțat smeul, de alergat distanțe, de trântă, de atins țânte, ce sunt? Imi aduc cu drag aminte și acum de „societatea noastră de lectură"

---

[1] Editarea unei asemenea biblioteci ar fi mai necesară de cât publicarea de reviste pentru tineret.

[2] Printr'un ordin mai nou s'au desființat. Cum o societate de lectură sau „științifică" va continua să lucreze, și ele constituesc de fapt tot o comunitate de muncă, cred că rândurile mele nu și-au pierdut actualitatea.

din cl. III liceală, „organizată" de noi, fără ştirea, conducerea sau îndrumarea vreunui profesor. Incercări smerite, naive, însă atât de binefăcătoare! Dar asociaţia noastră din clasa V şi care a durat mai bine de trei ani, pe care o formasem o parte din colegi, alegând în taină şi cu grije membrii, cu scop precis: fiecare să adune cât mai multe poezii poporale, ori unde s'ar găsi în vacanţe, să înveţe cât mai multe melodii poporale, jocuri naţionale, instrumente naţionale (fluer, caval, naiu, cântatul din frunză etc.), pe cari apoi, în şedinţe comune, Sâmbăta după masă, pe sub poale de pădure când vremea era bună, eram datori să ni le împărtăşim unii altora şi ne învăţam să le practicăm exact, hotărându-ne să excludem din viaţa noastră şi a satelor — nu prea visam oraşe — pe unde vom merge sau vom ajunge, pe cele streine. Şi câtă pasiune n'am pus acei „noi" din Ţara Bârsii, Ţara Oltului, din Munţii Sibiului, din Ţara Haţegului, de pe Târnave, din Munţii Apuseni, din Banat şi de pe Crişuri în acest lucru, despre care nu ştiau nimic jumătate din colegi, nici şcoala, nici profesorii, cu atât mai puţin alţii! Şi câţi dintre noi n'am rămas cu focul naţionalismului prin faptă, nedeclamator, prin cântec, prin joc, prin vorbă şi prin scris până 'n ziua de azi! O „asociaţie secretă", dar care n'avea nimic „subversiv" nici în programul şi nici în activitatea ei. N'a fost comunitate de muncă? Stau dovadă numeroasele colecţii de poezii poporale cu mii de versuri, pe cari le mai posedăm şi azi unii dintre foştii membrii ce se pregăteau să scoată şi o revistă şapirografată: „Mugurul". Şi peste tot, ce era acel „coetus" braşovenesc al nostru, ştiut şi îngăduit cu largă înţelegere de profesorii noştri, care organizare cultiva cu grije şi chiar gelozie un anume „stil de student". Şi ce erau acele întruniri din două în două săptămâni în laboratoarele liceului, sub conducerea profesorilor de specialitate, a celor mai distinşi elevi ai clasei, pentru a face fiecare dintre ei toate experienţele pomenite şi chiar demonstrate în lecţiuni de către profesori, cari elevi, după ce înşişi erau în stare să le facă, adunau pe colegii lor mai netalentaţi, sub aceeaş supraveghere, şi repetau din nou toate experienţele cu contribuţia celor dintâi? Nu erau comunităţi de

muncă? Şi ce este o societate de lectură sau o societate ştiinţifică sau religioasă, dacă nu un fel de comunitate de muncă? Iată câteva dovezi culese la întâmplare, că ele au existat totdeauna în lumea copiilor şi a şcolarilor, dar uneori nu erau băgate în seamă, erau ignorate, alte ori neştiute sau neînţelese deajuns, rar îndrumate şi supraveghiate de superiori.

Numai atâta e nou: numele (comunităţi de muncă) şi faptul că acum au intrat în preocupările şi grija obligatorie a conducătorilor şcoalei! Slujitorii şcoalei deci sunt îndatoraţi prin dispoziţii de sus să se preocupe de ele; ele prin urmare au intrat în organizaţia şcolară.

Dacă li se lasă *firescul*, vor fi de foarte mare folos educativ, producând armonizarea insului cu comunitatea, sub disciplina de fier a lucrului ce se vrea înfăptuit. Dacă nu, ca toate lucrurile forţate, impuse, nasc supunere, dar execuţie mediocră, fără suflet, deseori enervare şi nemulţumire şi pentru profesori şi pentru elevi, iar rezultatul educativ e aproape inexistent.



Ce s'ar putea face la Religie sub titlul de comunitate de muncă?

In primul rând, un fel de *adunări religioase*, în cadrele unei societăţi religioase şcolare, nu extraşcolare, în care nu au rol de cât elevii. Am încercat asemenea întruniri ca director de seminar (1927—1931). Elevilor le-am dat un regulament, sugestia şi câteva îndrumări pentru început, în colo numai supraveghere prin participarea mea regulată, fără excepţie, la şedinţe. Se ţineau festiv, odată pe lună, Dumineca, înainte de a participa la serviciul divin, timp de $1^1/_2$—2 ore. Programul, în linii generale cuprindea cam următoarele: *Câteva cântări religioase* cântate cu evlavie, în picioare, de toţi elevii, sau *coruri* formate dintre ei sub conducerea unor elevi destoinici, ascultate cu evlavie, în picioare, de toţi ceilalţi; se citea apoi, rar, cu înţeles, *un text înălţător din Sf. Scriptură* de către unul cu dar de cititor ales de ei, după care urma apoi citirea unei lucrări originale de cuprins religios a unuia dintre elevi, lucrare cenzurată de o comisie aleasă la începutul anului de ei, care decidea admiterea, modificarea sau respingerea lu-

crării (comisia lucra cu drept de apel la director pentru ambele părţi), fără a se admite critica în adunare solemnă; iar după lucrare, se recitau psalmi sau alte poesii religioase şi se încheia cu o cântare în comun sau cu vreun cor. Uneori impresionau până la lacrimi! Intr'adevăr, mergeam înălţaţi sufleteşte la sf. liturghie! Pregătirea acestor şedinţe lunare şi însaş serbarea, erau rodul unor comunităţi de muncă la Religie. Şi nu era nimic silit, forţat. Pe mine nu mă interesa de aproape de cât faptul de a se ţine regulat, ştiind că Românul se apucă greu de ceva şi se lasă uşor.

In prima perioadă a activităţii mele didactice, la şcoala normală la care mi-a fost dat să lucrez, am încercat o serie de şezători biblice, cari au plăcut. Programa de lucru a şcoalei era însă prea încărcată, încât nu mi s'a putut pune la dispoziţie timp fizic pentru continuarea lor. Am rămas numai la exortaţii, vecernii de Sâmbăta seara şi utrenii de Dumineca dimineaţa. Era şi aceasta ceva din comunităţile de muncă de la Religie.



Organizarea, augmentarea, conducerea unei biblioteci şcolare, religioase, distribuirea, chiar desfacerea revistelor şi cărţilor religioase, colaborarea îndrumată la revista şcoalei, corul religios pe şcoala întreagă sau corurile pe cursuri sau pe clase pentru serviciul divin în capela şcoalei sau la o biserică din oraş, apoi pregătirea festivităţii patronului şcoalei, organizarea unei acţiuni de milostenie între ei, a unui serviciu de procurare şi distribuire de medicamente gratuite celor lipsiţi şi suferinzi dintre ei, sunt tot probleme şi subiecte pentru comunităţi de muncă la Religie.

Dar ceea ce-i pasionează pe foarte mulţi elevi, întrucât îi ajută să se manifesteze şi acasă, în satul lor, e *cântarea bisericească* şi mai ales *conducerea* stranei bisericeşti. Ţi-e mai mare dragul să faci utrenii, liturghii şi vecernii cu elevii tăi la şcoală, dar mai ales în excursii. Imi aduc aminte cât de mult l-a impresionat pe un distins coleg de matematici faptul că mergând cu elevii la munte şi dând de un schit, elevii au cântat la strană! Ce bucurie ai ca profesor, care te-ai ostenit cu ei şi pentru ei să-i înveţi, când vezi cum răsare râvnă, bunăvoinţă, disciplină, su-

punere, bun simţ, evlavie, chiar talente la elevi, la cari, judecându-i după felul de comportare în clasă, nu te aşteptai la ele! Şi cât bine le face atunci cuvântul tău de îmbărbătare, de îndreptare, de îndrumare cu bunătate! Frumosul şi utilul în slujba lui Dumnezeu şi a oamenilor, iată ce aduce cultivarea cântării bisericeşti. Păcat numai că orarul prea încărcat pentru elevi, şi multe alte obligaţii şcolare şi extraşcolare, stânjenesc prea ades asemenea lucrări în comun, deşi sunt atât de iubite de elevii cursului superior.

In toate aceste feluri de activităţi, nu intră *nota* şi *catalogul* cu influinţa lor de atâtea ori nefastă. Rezultatul obţinut de unii elevi nu mai aţâţă insul la semeţire asupra semenului său, poate mai puţin dotat, cu acele câteva sutimi ridicole de la clasificare dobândite din jocul cifrelor matematice, cari marchează cel mult momente, prea rar decisive, în „ştiinţa" elevilor. Din toate răsare bucuria de a putea face un lucru, bucuria reuşitei unei încercări binefăcute de toţi sau căzute în ridicol din cauza vreunuia care n'a colaborat cu tot sufletul, cum trebuia. Interdependenţa din viaţă, din societate, capătă exemplificare adânc înţeleasă şi simţită. Şi ce mult înseamnă aceasta din punct de vedere educativ!



Profesorul de religie, încălzit de munca şi de rostul lui în mijlocul micilor creştini, a găsit şi va găsi deapururi, fără ordin şi legi ce trebue să facă pentru ca asemenea comunităţi de muncă nu numai să ia fiinţă, ci să şi lucreze firesc, în condiţii optime, provocând acea rară bucurie în sufletul ostenitorilor, pe care n'o pot gusta niciodată lucrând altfel; cu atât mai mult acum când ele fac parte din grija organizatorilor şi conducătorilor de şcoli.

Să se caute numai răgaz şi pentru ele în orarul şcolar.

## 14. PERSONALITATEA PROFESORULUI DE RELIGIE

Dar fie metoda sau felul de a preda, fie practicarea rugăciunii „cu duhul şi cu adevărul", fie exortaţia şi demna participare la serviciile divine, fie împărtăşirea sfintelor taine, fie meditaţia şi alte exerciţii spirituale, fie diagnosticarea şi vindecarea scăderilor morale ale elevilor, fie

convorbirile particulare înţelepte, fie activarea bibliotecii religioase, fie comunitatea de muncă, toate, absolut toate, iau suflet din sufletul, din priceperea, din râvna şi mai ales din iubirea profesorului de religie; sunt rodul personalităţii lui. Dacă nu e omul care să le facă vii, tot ce am spus mai sus rămâne literă moartă.

In apostolia care are de scop educarea altora, factorul cel mai important este *omul* căruia i se încredinţează săvârşirea ei. In lumea pedagogilor religioşi s'a pus odată întrebarea: „Ce ar fi mai important, ce ar trebui să stea în centrul preocupărilor învăţământului religios?" Romano-catolicii au răspuns: *Biserica.* Protestanţii: *Biblia.* Americanii: *copilul.* Eu susţin că subiectul care are să facă ceea ce numim învăţământ religios, adică *profesorul miruit de cer pentru a zidi între oameni împărăţia lui Dumnezeu!* Dacă simte în el focul misiunii, dacă are investitura de sus, ştie inima lui ce trebue făcut şi cum trebue lucrat şi ştie ce trebue cules din experienţa altora, pentru ca *elevul şi Biserica* să realizeze împreună *cuvântul lui Dumnezeu*, care să-i facă să cânte împreună cu îngerii: „Mărire întru cei de sus, lui Dumnezeu, pe pământ pace şi între oameni bună voire". Dacă nu se caută şi nu se găseşte omul potrivit pentru asemenea lucrare mare, ce folos că pui în centrul grijilor copilul, sau Biserica sau Biblia? Şi, durere, tocmai aceasta e mai puţin ţinută în seamă. Iai pe student de pe băncile şcoalei, fără nici o altă probă de cât un examen de capacitate (dacă are şi acest examen!) care-i pune la cântar bagajul de cunoştinţe şi şablonul metodei de predare, şi-l pui să cizeleze creştineşte suflete în desvoltare şi să îndrumi prin ele viaţa obştească de mai târziu!! Certificatele şcolare, repet, nu spun mai nimic despre viitorul *educator.* Profesorii de religie ar trebui recrutaţi numai dintre preoţii cari au slujit Domnului efectiv cel puţin cinci ani într'o parohie la ţară şi s'au distins prin râvnă şi activitate religioasă, educativă, zidind biserica vie din acea parte, cari au dat probă că au ochi deschişi pentru laturea sufletească. Eu sunt născut şi crescut la oraş, într'un oraş cu tradiţia ortodoxiei, şi m'am dus preot la ţară într'o parohie grea. Dar ce mult mi-au dat sufletului meu şi ca-

rierei mele de profesor de religie experienţa psihologică şi religioasă a celor cinci ani de păstorire atentă acolo! Nu pot mulţumi îndeajuns lui Dumnezeu, că la începutul carierii mele mi-a rânduit lucrul acela! Dacă s'ar adăuga acest corectiv examenului de capacitate de până acum, am fi aflat mijlocul cel mai bun pentru selecţionarea celor destinaţi să facă educaţie prin religie în şcoala secundară.

Cât priveşte felul cum înţeleg eu să fie profesorul de religie ortodox, cred că l-am arătat destul de pe larg şi destul de limpede în conferinţele mele: *„Cum am putea creşte creştini buni din copiii de şcoală"* (Rev. Teol. din 1926) şi *„Preotul în şcoală"* (Rev. Teol. din 1932). Voi spicui doar câteva idei din ele.

In cea dintâi spuneam că profesorul de religie trebue să fie un suflet ca al profeţilor pomeniţi de Sf. Scriptură, legat indisolubil de cer pentru a fi în stare să descifreze ce e scris în Cartea Vieţii; să aibă inimă şi desăvârşită *cultură a inimii;* să fie model de viaţă creştină; să aibă ştiinţă de carte, temeinică pregătire teologică şi pedagogică; să cunoască psihologic programa analitică şi din punctul de vedere al Bisericii; să fie om deplin armonizat şi disciplinat; să fie preot, ştiind că preoţia îi dă aureolă, nu-l micşorează, şi să nu uite niciodată şi în nici o împrejurare că e preot şi profesor.

In a doua, arătam că preotul trebue să ducă în şcoală: o lume nouă, ideal luminos şi atmosferă curat creştinească ortodoxă; pentru aceasta se cere însă să fie o personalitate religioasă de primul rang, în sufletul căruia ortodoxia arde viu şi dogoreşte cu atâta putere încât aprinde şi credinţa celor din jurul şi din faţa lui; dar atmosferă şi personalitate însemnează în primul rând atitudine, adică o concepţie creştină ortodoxă despre lume şi viaţă şi despre obligaţiile omului în mijlocul lor; să creadă că avem un suflet şi pentru desăvârşirea şi mântuirea lui lucrează, deci să ducă în şcoală concepţia unei Psihologii cu suflet în locul celei „materialiste" la modă azi; şi o metodă şi un tratament care să poată face din fiecare elev un viitor creştin-membru conştient şi activ al Bisericii, lucru care nu se poate ajunge, dacă în sufletul şi în duhul lecţiunilor

profesorului nu e prezentă permanent cu harul divin biserica dogmatică, morală, liturgică, istorică şi canonică, raportate la viaţa care curge neîncetat, tumultos, pe lângă noi şi care se cere îndrumată, limpezită şi înobilată, şi dacă nu duce iubire, pururea imitând cu slabele lui puteri pe Dascălul dascălilor, pe Domnul şi Mântuitorul nostru Iisus Hristos; „Pe lângă pregătirea temeinică teologică, pedagogică şi ştiinţifică, pe lângă cea mai temeinică pregătire a lecţiunilor singuratice, profesorul va duce în şcoală: exactitate, corectitudine, imparţialitate, dreptate deplină, neuitând că până şi prin ton şi prin gest şi prin felul de a lăuda sau de a certa — dacă e pus vreodată în situaţia aceasta — îndreaptă, înalţă, sfinţeşte; cu un cuvânt copilaşii să simtă, că în lumea lor şi în şcoala lor s'a coborît *„cer nou şi pământ nou în care locueşte dreptatea"* (II Petru 3, 13) şi că a venit la ei trimisul lui Dumnezeu".

Iată ce fel de personalitate trebue să fie adevăratul profesor de religie, ca să poată face *educaţie.*



*

Am prins fugar aceste constatări şi sugestii şi ca o complectare a celor spuse în lucrarea *„Către elevii mei"*, [1] care cuprinde sfaturi pastorale, scrise tot în acest gen, privitoare la preot şi preoţie. Prin ele sper să fi ajutat învăţământul nostru religios cu o contribuţie nu tocmai de dispreţuit.

De va zice cineva: *Teorie!*, îi răspund: Da, teorie, dar nu tăiată din cărţi, ci *teoria unei practici atente* de 24 de ani împliniţi la catedră primară şi secundară şi de viaţă trăită între elevi cu bucuriile şi amarurile ei, şi ajutat doar de bunul Dumnezeu, care a binecuvântat munca mea. Şi dacă vor fi unii neîncrezători în ceeace am spus, le pun la inimă îndemnul diaconului Coresi din anul 1577: *„Să cetiţi şi bine să socotiţi, că* — practicând — *veţi vedea înşivă că e cu adevăr"*.

---

[1] Manuscris de aprox. 400 pagini (cvart), multiplicat în 1931 de elevii mei seminarişti, dorind fiecare să aibă acele sfaturi. Acum, sub tipar.

# ATITUDINI

## RELIGIA ÎN ŞCOALA SECUNDARĂ

### CIUDATA INTERVENŢIE A DLUI PAMFIL ŞEICARU ÎN OPERAŢIUNILE DE PREGĂTIRE A REFORMEI ÎNVĂŢĂMÂNTULUI SECUNDAR

*O nouă reformă a învăţământului secundar e pe punctul de-a căpăta putere de lege. A fost voia conducerii de Stat ca ea să fie dusă la bun sfârşit cu colaborarea neprecupeţită a tuturor celor ce aveau de spus un cuvânt cu temeiu, purces din experienţa unor continue preocupări cu problemele pe cari le ridică învăţământul public din România, tocmai pentru ca să se evite — barem de-acum în colo — consecinţele dăunătoare ale legiuirilor pripite de altă dată. In acest scop, Ministerul de resort a încurajat desbateri ample pe calea presei şi a întrunirilor profesionale. Vasta anchetă întreprinsă de ziarul „Curentul" şi Congresul Asociaţiei profesorilor secundari din România — care a avut loc la Braşov, în zilele de 24—25 Aprilie a. c. — constitue evenimentele culminante ale fazei de pregătire a reformei plănuite.*

*Cuvântul dăscălimii şi al atâtor personalităţi fruntaşe ale vieţii noastre publice cari pricep ceva din menirea mântuitoare — pentru ins şi naţiune deopotrivă — a şcoalei româneşti, a fost rostit în toată libertatea şi fără echivoc. Membrii Corpului didactic secundar cer o in*struire *a şcolarilor săvârşită pe măsura necesităţilor organice ale naţiunii şi o atenţiune specială pentru* educaţia religioasă-morală. *La acest capitol, s'a propus înfiinţarea de* internate *pe lângă fiecare şcoală secundară pentru adăpostirea şi supravegherea îndeaproape a tuturor elevilor ei şi introducerea a* două ore de Religie la săptămână pentru fiecare clasă.

*Liniile mari ale viitoarei* instrucţii *şi* educaţii *în şcoala secundară zac astfel la'ndemâna legiuitorului, care nu va pregeta să le aprecieze folosul tocmai servindu-se de ele la făurirea legii.*

*Numai dl Pamfil Şeicaru s'a găsit a fi de altă părere. Ci că titularul departamentului de resort nu va putea alege mare lucru nici chiar din rezultatele anchetei patronate de ziarul „Curentul", al cărui director este dsa.*

*Cu alte cuvinte, după ce a consumat în tihnă roadele pecuniare ale vertiginoasei urcări de tiraj a „Curentului", dl Pamfil Şeicaru comite indelicateţa de a minimaliza opinia atâtor personalităţi fruntaşe cari i-au hărăzit acest chilipir, pentru simplul motiv că propunerea*

*de-a se spori orele de Religie în şcoala secundară n'a aflat har înaintea dsale. Articolul întitulat: „Elemente pentru reforma învăţământului secundar", publicat de dsa în „Curentul" din 28 Aprilie a. c., este nu numai o tentativă de împiedecare a legiferării acestui deziderat, ci maicuseamă un monument de neînţelegere totală a gravei probleme pe care o discută. Dealtcum nici nu-i poţi pretinde cuiva care nu-i om al şcoalei să se priceapă în chestiuni de educaţie a tineretului, chiar când acesta e proprietarul sonorului nume de „cel mai temut pamfletar român". Îi poţi cere însă altceva: să nu se amestece unde nu-i fierbe oala. Căci numai cel ce a trăit în permanent contact cu firea capricioasă a celor cu foarte puţine primăveri în spinare — învăţând zi de zi să le sprijinească avânturile, să le canalizeze elanul spre înfăptuiri pozitive, să le reteze îndoielile, să le direagă scăderile şi să-i îndrume cu toată îndelungă răbdarea — este capabil să propună soluţii norocoase în materie şi să dea directive deplin ducătoare la scop.*

*Substratul întărâtării dlui P. Ş. în potriva preoţilor-profesori îl cam cunoaştem noi. Trecem însă peste el cu obicinuita îngăduinţă pe care am arătat-o totdeauna faţă de oamenii atinşi de cumplita infirmitate morală a atitudinilor oblice, ca să analizăm mai pe răgaz prăpăstioasele afirmaţii articulate în articolul citat.*

*Dl P. Ş. este în potriva educaţiei religioase în şcoala secundară pentru motivul atât de fragil că profesorul de Religie este totdeauna preot şi catedra preotului este amvonul. Prin urmare, acesta n'are ce să mai caute în învăţământ. Şi pentru ca să culeagă adeziunea cât mai multor naivi de partea găunosului său punct de vedere, directorul „celui mai curajos ziar politic" nu se sfieşte să aştearnă pe atât de răbdătoarea hârtie de gazetă insinuarea beteagă că „sporirea orelor de religie în învăţământul secundar este o propunere pornită din alte socoteli individuale, mai practice (?!), de cât dintr'o neprihănită grije pentru sporirea conţinutului idealist din suflete". Se vede cât de colo unde bate dl P. Ş. Ca şi când educaţia religioasă în şcoală s'ar face exclusiv de dragul lefşoarei de catehet, din care încă nimeni n'a putut ridica palate cu şapte etaje. E evident că „pasărea mălaiu visează" şi-i locul s'o sburătărim până nu-i prea târziu, ca să se frece la ochi şi să vadă realitatea. Rotund zece mii de preoţi ostenesc pe tot întinsul Ţării cu catehizarea copiilor din şcolile primare, fără cea mai mică retribuţie. Işi văd bucuros de slujba lor, ceasuri multe la săptămână, nu de teama pururea pornitului spre harţă condeiu al dlui P. Ş., ci de dragul misiunii lor şi a Neamului propăşire. Inaintaşii lor, cel puţin aici în Ardeal, au făcut veacuri dearândul acelaş lucru, într'o vreme când nici nu încăpea vorbă de „anumite socoteli individuale, mai practice", şi oamenii ieşiţi de sub mâna lor au fost oricum mai de ispravă de cât generaţia care s'a hrănit cu scrisul buestru al dlui P. Ş.*

*Mai departe! Poftească dl P. Ş. să ne arate unde mai funcţionează la catedre preoţi cu parohie? A fost o vreme — şi nu-i*

prea mult de-atunci — când cumulul acesta era impus de lipsa de personal, simțită și'n alte domenii. Astăzi, ne îndoim dacă peste tot mai există preoți-parohi cari să fie și profesori de Religie în școala secundară. Dincoace de Carpați, datorită măsurilor de prevedere ale Ierarhiei bisericești, nu am avut nici când preoți cu parohie și cu catedră retribuită de Stat. La noi parohul a fost numai paroh și profesorul de Religie nu era și paroh. Nici n'am avut niciodată inflație de teologi titrați și prin urmare, imputarea pe care o face dl P. Ș. o respingem cu indignare și cu probe de neclătinat. Iată una! Arhiepiscopia Sibiului a putut plasa dintr'o trăsătură de condeiu, în parohii libere — fără să ceară înființarea de noui parohii sau scindarea unora din cele existente — peste o sută de preoți pribegi, refugiați sau alungați din teritoriile pierdute. Ar fi cazul ca dl P. Ș. să înțeleagă că n'a studiat serios chestiunea și să facă rectificarea cuvenită, căci ignoranța de care dă dovadă în cazul de față îi descalifică gazeta.

Cât despre acuza adusă preoțimii că nu ar corespunde misiunii ei, că bisericile sunt goale și așa și pe dincolea, noi ne îndoim din capul locului că dl P. Ș. a cercetat biserica în anii din urmă și că și-ar fi dat vreodată osteneala să se informeze mai îndeaproape despre minunile săvârșite de majoritatea membrilor Clerului pe tărâm pastoral. In materie de îndeplinire conștiincioasă a misiunii ei, preoțimea nu primește lecțiile dlui P. Ș., tocmai fiindcă dsa e așa cum e.



In colo, ne place să credem că legiuitorul, când va întocmi articolele plănuitei reforme, nu se va lăsa intimidat câtuși de puțin de ciotul opoziționist asvârlit în obrazul nației noastre române și creștine de peana de astă dată incompetentă a dlui P. Ș. Afară de cazul când s'ar socoti destul de tare în tovărășia directorului „Curentului", ca să reziste până la sfârșit înverșunării cu care vom combate o lege concepută după planurile acestuia.

Generația care a făurit România Mare a fost crescută într'o atmosferă de întremare sufletească pe care dl P. Ș. se vede că n'o cunoaște. Dacă ar cunoaște-o, n'ar mai batjocori cu atâta suverană îndrăsneală bunele intenții ale Bisericii și preoțimii noastre.

Atâta deocamdată!

Dr. GRIGORIE T. MARCU

# MIŞCAREA LITERARĂ

Dr. *L. G. Munteanu,* Profesor la Academia teologică ort. rom. din Cluj: EPISTOLA SF. APOSTOL PAVEL CĂTRE GALATENI. Comentar. Cluj, Tipografia Eparhiei ortodoxe române, 1940; p. 132.

Am aflat de apariţia acestei lucrări înainte cu aproape o jumătate de an. Dar vămile cele noui, împlântate ca tot atâtea cruci în trupul Ardealului românesc, n'au lăsat-o să răsbată încoace mai de vreme.

In înfrigurarea cu care i-am întors paginile, fremăta ceva mai mult de cât bucuria încrezătoare cu care întâmpini de obiceiu cărţile ieşite din truda sârguincioasă a unor cărturari consacraţi...

Literatura noastră exegetică — *încă* atât de săracă — îşi satisface una din trebuinţele ei cele mai urgente prin lucrarea de faţă.

Epistola sfântului Apostol Pavel către Galateni n'a fost rânduită de teologi aşa la 'ntâmplare în categoria „epistolelor mari pauline". Ea pune probleme grele şi esenţiale pentru pătrunderea caracterului de Alfa al Creştinismului. Masivitatea acestor probleme — şi nu întinderea destul de redusă a epistolei — i-a agonisit această favoare. Şi dacă acea viguroasă apologie a originii supranaturale a apostoliei pauline, pe care o conţine Epistola către Galateni, poate fi înţeleasă destul de complect citind şi locurile paralele din II Cor., apoi nu se poate spune acelaş lucru despre soluţionarea raportului dintre legea mozaică şi credinţa în Hristos, ori cât de conştiincioase ar fi apelurile la fragmentele apropiate din Rom. Pentru clarificarea acestei probleme — astăzi tot atât de puţin anacronică pe cât era în veacul apostolic — e necesar Comentarul.

Păr. Prof. Dr. Liviu G. Munteanu, rectorul Academiei teologice ort. rom. din Cluj, punându-ne la 'ndemână această preţioasă călăuză exegetică a Epistolei către Galateni, ne-a dat putinţa de a-i pătrunde înţelesul până în măduvă.

Un amplu studiu introductiv (p. 3—41) netezeşte calea tălmăcirii gândurilor aşternute de mâhnitul Apostol în această bolovănoasă scriptură. Chestiunea primilor cititori este soluţionată printr'o documentată adeziune la „teoria galatică nordică".

Cuprinsul epistolei este secţionat inteligent, cu reliefarea potrivită — de la caz la caz — a tuturor problemelor ridicate de rătăcirea în care au fost împinse bisericile Galatiei propriu zise de intrigile iudaizanţilor. Legătura dintre versete este cursivă şi încheieturile secţiunilor, organic concepute. Insistenţa cu care se apleacă autorul

asupra locurilor grele şi discuţiile ample la cari îl antrenează problemele capitale ale epistolei, suplinesc cu succes lipsa „excurselor" atât de frecvente în lucrările exegetice ale apusenilor de toate culorile. Apelul la serviciile textului original nu depăşeşte nici odată măsura. Autorul se fereşte, voit, de abuzul de filologie neotestamentară, căci acesta învârtoşează expunerea până la uscăciune, fără ca să fie totdeauna mărturia unei erudiţii deosebite.

Comentarul acesta e aşa cum era de aşteptat: demn de prestigiul unui profesor de Teologie consumat în desluşirea corectă şi cuceritoare a înţelesului scripturilor sfinte şi de toată atenţiunea cunoscătorilor.

Pentru preoţimea noastră şi pentru studenţii teologi, Comentarul e nu numai binevenit, ci şi extrem de folositor. Şi de aceea necesar.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

*Teodor M. Popescu*: NECESITATEA STUDIILOR ISTORICE ŞI PATRISTICE ÎN BISERICA ORTODOXĂ. Insemnătatea tradiţiei creştine pentru ortodoxie. Retipărire din „Studii Teologice" an. VIII nr. 2 (1940); Bucureşti, Tipografia cărţilor bisericeşti, 1941, p. 31.

Spre deosebire de libertatea anarhică din protestantism, libertate care duce la negarea tradiţiei creştine şi spre deosebire de puterea de dogmatizare pe care şi-o asumă papalitatea, putere care aserveşte şi scălcie trecutul istoric după tendinţele sale mai mult politice decât spirituale — Biserica ortodoxă este Biserica Sfintei Tradiţii prin excelenţă. Ea vine direct din predica apostolică şi din tradiţia patristică, iar nu din evul mediu, când s'a creat catolicismul aşa cum e azi şi nici din epoca modernă, când s'a zămislit puzderia de credinţi protestante. Pornită din dragostea nemărginită a Tatălui şi din jertfa mântuitoare a Fiului, Biserica trebuia să rămână, prin lucrarea Duhului celui de viaţă făcător, una, cum unul e Intemeetorul, unul scopul, una omenirea. Slăbiciunea omenească a adus însă tragica sfâşiere a Trupului lui Hristos, iar de atunci şi expunerea punctului propriu de vedere a început a se colora confesional. „Puterea şi totodată slăbiciunea Romei este evul mediu, pe când în primele secole, Roma se caută mai ales pe sine. In aceeaş vreme, protestantismul, de o seamă cu veacul modern, îl iubeşte în deosebi pe acesta ca pe veacul său, studiind epoca dinainte de întemeerea lui cu o indispoziţie contra a tot ce e catolic. Intreaga epocă patristică este aproape câmp de bătae, în care unii pun pe sfinţi în serviciul lor, ceilalţi îi tratează oarecum ca pe adversari" (p. 7). Faţă de aceste două poziţii contradictorii şi pătimaşe, Biserica ortodoxă, „nu cunoaşte nici teama de istorie şi nu are nici gustul de a face din istorie sport critic raţionalist. Ea e cea mai puţin expusă confesional ca să coloreze istoria pentru a o potrivi cu chipul său de azi". „Ea nu urmăreşte succese particulare, nu-şi ascunde rănile, nu-şi neagă lipsurile, nu poate şi nu vrea să schimbe ceea ce a fost, nu crede că

istoriei i se poate da, post eventum, alt chip de cât cel pe care l-a avut" (p. 8). Sigur însă că chiar neluând în serios istoria, istoria bisericească orientală se simte cu mult datoare progreselor catolice și protestante.

Ca fiu al Bisericii ortodoxe, autorul accentuiază așa de frumos că istoria înfățișează viața „trecută ca fapt, dar prezentă ca urmări în viața noastră și împreună cu a noastră în a urmașilor. Istoria e tot atât de interesantă cât este și viața, pentru că istoria ca fapt e viață trăită, iar ca studiu e o știință a vieții". Trecutul e doar prefața și origina prezentului, iar prezentul e trecutul în forma lui de azi, e chipul prezent al timpului care e ca o apă curgătoare. De aceea istoria este nu inventar și nici magazie, ci singura oglindă în care putem privi taina devenirii umane, singura care ne dă conștiința rostului ca neamuri și indivizi pe pământ. Și se înțelege atunci de ce tradiția este pentru ființa Ortodoxiei canalul pe care se scurge toată viața ei din însuș cuvântul înveșnicit al Domnului spre potecile nemuririi. Ori nicăeri ca în ortodoxie nu se vede îngemănarea între tradiție — care crește încet, tainic, sub ploaia de lumină a harului — și între Biserică. Ea însaș e o Biserică a tradiției. De aceea și mersul ei încet, care unora li se pare chiar static (static doar în permanența adevărului dogmatic), aduce tot stilul de viață al sfinților, martirilor, călugărilor, vlădicilor și bătrânilor cari au înțeles dogma ca întrupare de adevăr și viață veșnică și prin aceasta singura mântuitoare. „Natural, istoria creștinismului nu-i numai epocă patristică, eroism martiric și sfințenie monahală" (p. 15). Ea e omenirea care curge continuu — în comuniune perfectă — spre zările de mântuire a lumii. Dar și cei ce au fost, continuă a fi alături de noi și de urmașii noștri ispravnici buni ai lui Dumnezeu, cari au intrat în bucuria Domnului, în aceeaș bucurie (ființial—aceeaș) în care am pășit și noi de la îngroparea noastră prin botez.

Trăind fidel istoria sa prin toată viața și credințele sa'e, dar mai ales prin minunea tainei și jertfei continue, actualizate liturgic, Biserica ortodoxă trebue să aibă interese vitale de a-și cunoaște istoria sa patristică și mai nouă. E drept — și aceasta începe să se recunoască mai nou de tot mai mulți cercetători catolici și protestanți — că identitatea cu sine însaș a Ortodoxiei de azi și de acum două mii de ani este titlul de glorie cel mai nevestejit al ei. Dar ea recunoaște că înghenuncherile istorice, aduse adesea și de apusul înfumurat al papalității, se datoresc și păcatelor proprii. Ori tocmai istoria este calea de apropiere și de cunoaștere reciprocă între confesiunile contimporane, care, oricât de sălbatice ar fi vremurile, se vor înțelege întreolaltă și vor colabora mai curând de cât ne putem închipui. De aceea istoria noastră trebue să ne facă cât mai cunoscuți Apusului. E semnificativă mirarea protestanților din sec. XVI că mai trăește încă o Biserică ortodoxă după atât de lungile și grelele asupriri turcești. De aceea și noi suntem de vină că istoriile rom.-catolice și protestante se opresc cu înfățișarea vieții ortodoxe la

sec. XI, pentru că viața noastră de după aceea e așa de puțin cunoscută, ca să nu mai vorbim de faptul că noi înșine adesea trebue să ne informăm — din lipsă de cunoașterea limbilor reciproce — din isvoare catolice, atunci când vrem să cunoaștem operele și evenimentele din bisericile ortodoxe surori.

O datorie similară avem și în cultivarea cât mai mult a patristicei și pentru a ne menține pe linia vieții ortodoxe și pentru ca în cugetarea catolică estompată, în ascultare exclusivă de Augustin și în cea protestantă, slugă numai a concepțiilor reformatorilor, să se poată introduce pe această cale o viață de ecumenicitate mai pronunțată. Poziția fericită a teologiei ortodoxe, care e teologia sfinților Părinți, deci interpreta fidelă a întregii vieți harice frământată în scrierile tuturor scriitorilor și nevoitorilor întru cunoaștere de Dumnezeu, ne face o cruntă imputare când ne gândim că și operile sfinților Părinți au ajuns să fie tipărite și cunoscute mai mult de apuseni. Școlirea multor teologi ortodocși în centre catolice și protestante ne impune un serios control patristic, mai ales pentru a face față congreselor mișcării ecumenice. De aceea studiul patristic, așa de nesecat în comori de pilduire și aplicare practică chiar pentru zilele noastre, este unul din cele mai autentic — și mai apropiat — ortodoxe. Editarea vieților de sfinți, urmată de traduceri din sfinții Părinți, le socotește autorul ca cele mai aducătoare la scop. Pentru regăsirea sa și a rostului său în lume, Biserica ortodoxă e datoare a cultiva cu pasiune istoria și patristica, aceste criterii de apreciere temporală a tuturor valorilor creștinismului.

Incheind aceste cuvinte, nu ne putem opri de a nu aduce autorului, cu toată modestia la care îndeamnă persoana sa pe oricine, omagiul de recunoștință și dragoste pentru toată truda și felul în care a desbătut atâtea probleme din trecutul Bisericii universale. Fie că e vorba de traduceri din sfinții Părinți sau scriitori bisericești (Enciclica lui Fotie [867], cuvântări din sf. Vasile cel mare, sau din Vasile de Ahrida etc.), fie că-i vorba de punerea în adevărata lor lumină a unor probleme masive din trecutul Bisericii, cum sunt ortodoxia lui Origen și mai ales epoca shismei celei mari (Mihail Cerular [grecește], la 100 de ani după shismă, cucerirea C-polei de latini ca mijloc de unire a Bisericilor, încercările de unire, etc.), autorul are meritul de a înfățișa trecutul și adevărul istoric, alături de obiectivitatea nediscutabilă, cu o limpezime de cugetare și cu o căldură de convingere surprinzătoare. Nouă ne evocă minunatele îndrumări, pline de căldură părintească, din „Raze de lumină" de pe vremuri. Și lucrările mai nouă, pomenite în această revistă, sunt pe aceeaș cale de luminoasă „înțelegere istorică a creștinismului" care l'a călăuzit totdeauna și pentru care n'avem altă mulțumire și bucurie de cât aceea a întregirii și publicării în stilul dsale a cursurilor de istorie bisericească universală.

Preot Dr. TEODOR BODOGAE

*Teodor M. Popescu,* Profesor la Facultatea de Teologie din București: CE REPREZINTĂ AZI BISERICA ORTODOXĂ? București, Tipografia cărților bisericești, 1941; p. 32.

Minunată (prin actualitatea și valoarea ei) prelegere de deschidere a cursurilor Facultății de Teologie din București (4 Noemvrie 1940)! In deplină concordanță cu tema și cadrul impus de titlul ales, distinsul profesor dela amintita facultate ne prezintă — cu o remarcabilă și rară putere de pătrundere și sinteză — fizionomia și valoarea actuală a Bisericii ortodoxe. După o temeinică justificare a subiectului și după o scurtă prezentare a felului de apreciere și tratament — în trecut și astăzi — a Bisericii răsăritene de către marile confesiuni creștine apusene, urmează înfățișarea rolului, fizionomiei și valorii actuale a Bisericii ortodoxe în comparație cu romano-catolicismul și protestantismul. Din studiul prezent, răsare — bine conturat și maiestos — chipul Bisericii ortodoxe, cu toate trăsăturile sale de superioritate față de marile confesiuni creștine apusene. După cum remarcă cu multă pătrundere și dreptate autorul, cel mai mare titlu de glorie al Bisericii ortodoxe este *adevărul* ei și *martiriul, eroismul* ei. Fie-ne permis — pentru frumusețea lui — să reproducem pasajul respectiv: „Este în adevăr cel mai mare titlu de cinste al Bisericii ortodoxe, și-l amintim de aceea odată mai mult, împreună cu acela de a fi fost și a fi rămas instituție credincioasă principiilor sale fundamentale religioase și tradiției sale milenare, cel de a fi suferit aproape continuu și a suferi ea singură astăzi pentru a fi Biserică creștină ortodoxă. Biserica ortodoxă reprezintă creștinismul persecutat, creștinismul martiric, creștinismul eroic. Ea este până azi Biserică mărturisitoare și este de aceea, prin suferințele sale, o mare lecție pentru toate celelalte Biserici" (p. 27 sq.). Scrisă cu competență și adâncă pătrundere, fără orgoliu, cumpătat, sobru, obiectiv și calm — dar și cu convingerea și căldura celui ce mărturisește și susține adevărul — broșura prezentă închide în paginile ei nu numai un studiu de informație, orientare, precizare științifică și admirabilă sinteză, ci și o spovedanie, dar mai presus de toate un imn de slavă, un prinos de recunoștință și admirație la adresa Bisericii ortodoxe. Lectura ei încălzește sufletul și reconfortează convingerea ortodoxă. De aceea nu numai preoții și teologii, ci orice bun creștin ortodox trebue s'o citească cu răgaz și atenție. Prof. Dr. CORNELIU SÂRBU

*Jean Coman:* ZALMOXIS. UN GRAND PROBLÈME GÈTE. In „Zalmoxis", revue des études religieuses publiée sous la direction de Mircea Eliade. II, 1; 1939. Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1940, p. 34.

Problema tratată în acest studiu se impune atenției cititorilor prin marea ei actualitate și importanță pentru neamul nostru. Cu toții știm că neamul românesc s'a plămădit din amestecul Daco-Geților cu Romanii, dar mai puțini știu că *în componența fondului etnic, în*

*substanța noastră etnică prevalează elementul dac.* Faptul acesta a fost — dacă nu ignorat sau trecut cu vederea — prea puțin relevat și accentuat până acum. Fără să neglijăm sau desconsiderăm ceeace ne-au transmis Romanii, constatăm că o mulțime de calități sufletești superioare, cari formează titlul de nobleță etnică al neamului nostru și legitimează îndreptățirea la un viitor strălucit al românismului, *sunt moștenite dela Daci;* așa: dârzenia în luptă, puterea de rezistență și răbdare, iubirea pătimașe de glia străbună, *duioșia* din care a răsărit cântecul specific românesc (doina), cinstea, hărnicia, dar mai ales *religiositatea.* Studierea și tratarea serioasă a acestei probleme (fondul etnic al neamului românesc), ar putea constitui subiectul unei merituoase și deosebit de importante lucrări pentru noi Românii.

In lumina acestor sublinieri, importanța și actualitatea studiului părintelui Coman se evidențiază și reliefează dela sine. Nu-i numai un studiu de informație, orientare și precizări — după cele mai bune izvoare, folosite cu multă destoinicie și perspicacitate științifică — în problema Zalmoxis ca atare, ci — cum era și firesc s'o facă — autorul îl studiază și prezintă pe Zalmoxis în legătură strânsă cu religia care l-a produs, ceeace face ca studiul să ia proporția unei lucrări despre religia Geto-Dacilor. Nu insistăm asupra cuprinsului, care nu trebue să fie rezumat, ci citit! Importanța subiectului, tratarea lui într'o aleasă ținută științifică, precum și informațiile, precizările necesare și concluziile juste ce le aduce, recomandă insistent lectura acestui studiu. Scris cu obiectivitate, competență și erudiție, studiul păr. Coman aruncă — indirect — multă lumină asupra unor probleme în legătură cu începuturile și fizionomia noastră ca neam, ca de pildă receptivitatea Daco-Romanilor pentru creștinism, pătrunderea credinței creștine în însași substanța spirituală a neamului românesc și îngemănarea atât de strânsă a vieții acestui neam cu altarul. In aceste vremuri de sguduiri și răsturnări radicale, de contestări arbitrare ale anumitor drepturi și de luptă tragică pentru spații vitale, e bine și chiar necesar să se știe ce au fost strămoșii noștri Daco-Geți sub raportul spiritualității religioase. Prof. Dr. CORNELIU SÂRBU

*Const. Nonea:* ATEISMUL ÎN POEZIA LUI ALEX. PHILIPPIDE. Iași 1941, p. 32, Lei 25.—

Autorul, C. Nonea, se ocupă în această lucrare de concepțiile ciudate și străine de sufletul poporului nostru, pe cari le-a lansat poetul A. Philippide. Materialul este grupat în următoarele capitole:

*A.* Ateismul în poezia lui A. Philippide
*B.* Rugăciunea în poemul lui A. Philippide
*C.* Angelofania lui A. Philippide
*D.* Ubicvitatea divină în poemul lui A. Philippide
*E.* Isvorul ateismului lui A. Philippide

Cele izvorite din sufletul ateu al lui Philippide le judecă obiectiv și le combate rând pe rând autorul lucrării de mai sus, în așa fel

încât spusele sale pot fi un „memento" pentru toţi acei poeţi cari părăsesc concepţia sănătoasă despre lume şi viaţă a poporului nostru „Nici o pagubă pentru religie, dar nici lauri pentru poezia lor".

Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Preot *N. Ciudin:* GENEALOGIA MÂNTUITORULUI DUPĂ EVANGHELIA SF. MATEIU ÎN RAPORT CU DATELE VECHIULUI TESTAMENT. Iaşi 1941, p. 16 şi un tablou.

Lucrarea este o contribuţie la indicarea legăturii indestructibile ce există între cele două Testamente. Cele spuse în lucrare, se reprezintă apoi grafic într'un tablou genealogic al Mântuitorului, întocmit conform datelor din Biblie. N. N.

LUCEAFĂRUL. Revistă lunară de literatură, artă şi cultură generală. Apare sub conducerea dlor *Victor Papilian*, *Grigore Popa* şi *Olimpiu Boitoş*. Redacţia şi administraţia: Sibiu, strada Oituz nr. 4. Abonamentul anual Lei 300.—

Nenumărate ziare şi reviste româneşti au purtat — şi mai poartă încă — numele astrului însufleţit de ochii mereu proptiţi pe cer ai ţăranului nostru şi de lira vrăjită a lui Mihail Eminescu. Cu mintea, le cunoaştem mai mult sau mai puţin pe toate. Cu inima, îl iubim pe unul singur. Şi dacă negreşelnicul simţ obştesc pentru arta care înalţă zidind ar fi chemat într'o bună zi să purceadă la selecţionarea luceferilor candidaţi la nemurire, numele celui răsărit la Budapesta în 18 Iunie (1 Iulie) 1902, ar fi încrustat cu litere de aur în pergamentul biruitoarelor mândrii româneşti, în vreme ce pentru ceilalţi nu ştim dacă s'ar simţi nevoia să se facă mai mult de cât o menţiune fugară într'un pomelnic al presei băştinaşe.

Numele acesta frumos ca bolta pe care-şi plimbă lumina tremurândă, obligă la atitudini pure ca zorile ce-i înneacă razele şi cere simţiri calde ca sângele ce împurpurează obrazul cerului cu aurora dimineţii.

*Luceafărul* ivit înainte cu patru decenii, pentru alte scopuri de cât acela de-a înviora mohorâta atmosferă culturală a cetăţii Budei, le-a posedat din plin pe amândouă. Din jarul încins în vatra lui a crescut rugul redeşteptării noastre şi vâlvătăile unirii tuturor Românilor.

In jurul acestei „reviste literare" s'au grupat cele mai aprinse talente ale Ardealului tânăr de dinainte de răsboiul întregitor de ţară: Aurel Paul Bănuţiu, Al. Ciura, I. Lapedatu, I. Lupaş, V. Moldovan, I. Montani, Mihai Stan, Sebastian Stanca, Dionisie Stoica, Oct. C. Tăslăuanu, ş. a. *Octavian Goga* i-a împrumutat toată faima tâmplei sale geniale.

*Luceafărul* a apărut regulat, de două ori pe lună, în capitala Ungariei, până în Septemvrie 1906, când s'a mutat la Sibiu, continuându-şi aici misiunea de fortificare a conştiinţei naţionale de la 15 Octomvrie 1906 şi până la 1 Martie 1920.

După restaurarea parţială a vremurilor de restrişte pe cari le-a spulberat fulgerările sale din înnalturi, *Luceafărul* a apărut din nou pe cerul nădejdilor româneşti, aici la Sibiu, deodată cu mugurii primăverii anului acestuia. Numai numele cari au desfăşurat în Aprilie a. c. flamura împăturată pentru istorie acum două decenii sunt altele. *Luceafărul*, spiritul lui, a rămas acelaş. Treimea rânduită în fruntea lui — *Victor Papilian, Grigore Popa* şi *Olimpiu Boitoş* — spune tot în această privinţă. Trupa colaboratorilor, alcătuită în cea mai mare parte din literaţi şi artişti clujeni, numără şi câteva talente recunoscute ale Sibiului românesc: N. Balcă, L. Bologa, Al. Dima, P. Drăghici, I. Fruma, Grigorie T. Marcu, Ionel Neamtzu, Horia Petra-Petrescu, Licu Pop şi D. Stăniloae.

Din numărul 2 (Maiu a. c.) al Seriei noui, subliniem contribuţiunile dlor: *V. Papilian* (Misiunea ocrotitoare a Bisericii), Prot. *D. Stăniloae* (Creştinism şi tradiţie în viaţa naţională) şi poetul *Mihai Beniuc* în ale cărui poeme clocoteşte noduroasa vrere a ardeleanului care ştie să sufere fără să se tânguiască şi să se gătească pentru împlinirile de mâine fără să desnădăjduiască.

Un cuvânt de bine pentru dl secretar de redacţie *Olimpiu Boitoş*, care aleargă cu atâta râvnă pentru a-i asigura *Luceafărului* o apariţie ireproşabilă în fond şi formă.



Şi un îndemn călduros pentru preoţimea noastră: să nu zăbovească a-i face loc în sufletul ei, care bate atât de româneşte, şi acestei solii de gând şi vrere ardelenească.

REVISTA TEOLOGICĂ

# NOTE ŞI INFORMAŢII

PASTORALELE de Paşti ale Chiriarhilor noştri au dus în acest an, până'n cele mai îndepărtate unghere ale Ardealului, cuvânt de creştinească îmbărbătare şi cuceritoare poveţe de întrunire a tuturor sub flamura nădejdilor noastre de totdeauna, cari nu ne-au înşelat nici odată tocmai fiindcă erau întemeiate pe dreptate şi stăteau sub scutul Părintelui ceresc.

Pentru iscusita grije cu care a purces la stârpirea neunirii dintre noi, se cuvine să fie subliniată Pastorala grea de duh şi de înţeles prin care I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* a instituit — din Dumineca Floriilor şi până 'n dimineaţa Invierii — o *săptămână a împăcării* tuturor, dând îndemnuri cuceritoare şi soluţii amănunţite pentru reuşita deplină a acestei binecuvântate acţiuni.

Iar de Inviere, Arhipăstorul nostru a pus la inima tuturor păstoriţilor Săi grija de-aşi păstra şi merita libertatea pe care Dumnezeu a dăruit-o insului şi naţiunii deopotrivă.

In Pastorala de Paşti a P. Sf. Episcop *Nicolae Colan* al Clujului, freamătă bucuria înlăcrimată a Păstorului care poate trimite turmei sale cuvânt neîngrădit barem când vorbeşte despre Inviere.

La Beiuş, unde şi-a luat reşedinţa vremelnic, P. Sf. Episcop *Nicolae* al Orăzii a rostit câte o predică în fiecare zi din săptămâna sf. Patimi, făcându-i pe număroşii Săi ascultători să trăiască adânc drama care a mântuit lumea. Pastorala P. Sf. Sale uscă lacrimi, alină dureri şi răscoleşte nădejdi.



PELERINAJUL de la Mânăstirea Brâncoveanu a stat în acest an sub semnul imensei dureri care sfâşie inimile tuturor Românilor. Peste cinci mii de închinători au biruit greutăţile mereu sporite ale călătoriei, ca să se roage la altarul străbun de deasupra Sâmbetei de sus — alăturea de I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului şi de P. Sf. Episcop *Partenie* al Armatei — pentru iertarea păcatelor noastre şi a Ţării mântuire.

Presbiterul Dumitru Popescu, tânăr cetăţean al Sâmbetei şi colaborator al revistei noastre, s'a învrednicit a se împărtăşi din acest prilej de cununa călugăriei, devenind Ieromonahul Serafim.

VIAŢA ILUSTRATĂ, unica revistă pe care o mai aveau Românii ardeleni de dincolo de Feleac, a fost răpusă în preajma sf. Paşti. In numărul următor, vom da amănunte asupra tristului asfinţit al ctitoriei P. Sf. Episcop *Nicolae Colan* şi-i vom recapitula după cuviinţă vredniciile.

„DESPRE DOGMĂ". Așa se intitulează studiul de rară pătrundere și de definitive clarificări al Păr. Rector Dr. *D. Stăniloae*, apărut în revista „Gândirea" (nr. 3—4, Martie-Aprilie a. c.) și purces și din trebuința de a ajusta teologic teza în chestiune a dlui Lucian Blaga.

Pentru iscusința cu care Păr. Stăniloae evidențiază valoarea practică a dogmei — chestiune minimalizată chiar de unele manuale de Dogmatică — reproducem următorul fragment:

„Dogma este răspunsul absolut la întrebarea absolută, care se referă totdeauna la destinul veșnic omenesc și ca atare ea nu poate veni de cât de la Dumnezeu și nu poate vorbi de cât despre Dumnezeu, angajând pe Dumnezeu în asigurarea acestui destin. Dacă după origine este de la Dumnezeu, și după cuprins, intru cât Dumnezeu se angajează să salveze și să asigure veșnic destinul omului, vorbește despre Dumnezeu.

Dogma nu e deci o idee de interes teoretic, ci e un răspuns la cea mai arzătoare întrebare de interes practic. Ea răspunde la întrebarea a fi sau a nu fi, a omului, înțelegând prin acest a fi nu o formă oarecare a existenții, ci însăși existența ca atare. Ea nu se ocupă chiar nici cu Dumnezeu în interes teoretic, ci practic, întru cât El se angajează să salveze destinul veșnic al existenții noastre. Dogma nu dă cunoștințe teoretice despre Dumnezeu, pentru a satisface perifericele întrebări ale curiozității intelectuale. Ea aduce mesagiul asigurător de viață din partea lui Dumnezeu. Ea nu ni se descoperă pentru a ști, ci pentru a crede și crezând să viem".

*

CERCETĂTOR pasionat și priceput al trecutului nostru, P. C. Iconom-Stavrofor Dr. *Gheorghe Ciuhandu* a dăruit istoriografiei românești, înainte cu câteva luni, o nouă lucrare de proporții impunătoare și de severă documentare, intitulată: *Românii din câmpia Aradului de acum două veacuri*. Despre această strivitoare mărturie a drepturilor noastre asupra pământului românesc de la hotarul de apus al Țării, avem culeasă gata o amplă recenzie, care va apărea în numărul următor.

*



DESPRE viața bisericească de dincolo de Prut, săptămânalul refugiaților basarabeni *Raza*, aduce — când poate — știri importante. Iată una, apărută în nrul din 21 Aprilie a. c., a cărei publicare a fost încuviințată de autorități:

„In legătură cu apropierea sărbătorilor Răstignirii și Invierii Domnului, în Basarabia se desfășoară o vastă propagandă antireligioasă. Biblioteca din Tighina a organizat o expoziție antireligioasă. La diferite intreprinderi s'a conferențiat despre originea lui Iisus Hristos.

Conferințele au fost ascultate de muncitorii din intreprinderi. Particularii, bătrânii și în special femeile, nu frecventează sălile în care se țin conferințe de acest gen. In orele când se țin aceste conferințe, ***bisericile sunt arhi-***

*populate de credincioşi*. Expoziţia antireligioasă dela Tighina, de exemplu, nu se bucură de vizitatori. Adesea cei ce o vizitează, când ies, îşi fac semnul crucii.

Din cauza ataşamentului masselor ţărăneşti de cele bisericeşti, propaganda religioasă se reduce numai la oraşe şi târguşoarele populate în mare parte de evrei.

La sate, bisericile au fost impuse la impozite variind intre 4—7000 ruble (4—700.000 lei).

Pe cele mai multe locuri, ţăranii au plătit aceste impozite. La impozite similare au fost impuşi şi preoţii. Ţăranii le-au plătit şi pe acestea. In special în vederea slujbelor de Paşti, numărul localităţilor în care ţăranii au achitat impozitele cuvenite este foarte mare".



*

MISIUNEA unei gazete ardeleneşti, în vremurile de cumpănă pe cari le străbatem, nu poate fi de cât aceea de-a deprinde obştea care se freacă nedumerită la ochi, ca şi când n'ar fi priceput nimic din cele întâmplate astăvară, cu lecţia dură a unei resemnări *vremelnice*. Şi ne dăm seama că „vremelnicia" aceasta va fi cu atât mai folositoare pentru năzuinţele actuale ale Românilor ardeleni şi de mai scurtă durată, cu cât cei ce pricep ceva din iscusitele trebi ale înzdrăvenirii conştiinţei naţionale vor şti să lase laoparte, cât mai degrabă, ori ce consideraţii pasagere, punându-se în număr tot mai mare şi cu sporită însufleţire şi încredere, în slujba idealului nostru comun. O naţiune care vrea să trăiască n'are dreptul să tacă de cât atunci când revendicările ei legitime au fost satisfăcute integral. Şi cine cutează să spună că acesta ar fi cazul nostru?...

Ziarul „*Ţara*", care apare aici la Sibiu din 7 Aprilie a. c., este expresia nobilă a neistovitei noastre vreri de-a afirma fără înconjur şi fără prihană imperativul românesc al ceasului de-acum. Cu rădăcinile înfipte adânc în solul trecutului ardelenesc, ea desluşeşte cu o corectă însufleţire şi cu pilduitoare iubire de adevăr contururile viitorului acestui pământ, transfigurat de suferinţe, al Ardealului românesc.

Poet de pură inspiraţie şi gânditor de ample resurse, directorul „Ţării", dl Prof. Dr. *Grigore Popa* — pe care cititorii slovei noastre bisericeşti îl cunosc prea bine din paginile acestei reviste şi din valoroasa monografie despre Soeren Kierkegaard — are toate însuşirile temperamentale ale unui eminent gazetar modern, care înţelege să hrănească obştea ardeleană cu suflet din sufletul ei.

Atenţiunea pe care o arată „Ţara" faţă de viaţa noastră bisericească — pârghia isbânzilor ardeleneşti de totdeauna — face din ea o restauratoare a bunei noastre tradiţii gazetăreşti de dincoace de Carpaţi. În această privinţă, fie amintită doar atitudinea cuminte pe care o ia, în nr. din 9 Maiu a. c., faţă de tentativa de-a se elimina sau îngrădi învăţământul religios în şcoala secundară.

*

FUNDAŢIUNILE papistaşe din celebrul oraş de pelerinaj Lourdes,

secularizate oarecând de autorităţile de stat atee, au fost restituite bisericii.

BISERICA ortodoxă din Guvernământul general al Poloniei o duce mult mai bine de cât înainte de războiu. Guvernul papistaş din Varşovia căuta să sufoce ori ce iniţiativă ortodoxă, răpia biserici şi uneori le dărâma, ca să facă pe placul Vaticanului. Autorităţile germane de ocupaţie tocmai din potrivă: au aprobat înfiinţarea unei a treia dieceze. Primul ei titular, Episcopul Palladius, a fost hirotonit şi aşezat în scaun.

ALŢI 275 de preoţi militari romano-catolici se vor adăuga la 1 Aprilie a. c. celor 75 de clerici cari îndeplinesc slujba de duhovnici în armata Statelor Unite ale Americii de Nord.

MAI multe spitale din Hamburg, cari purtau nume *biblice* — Betania, Vitezda, Betleem, Elim, Ierusalim, Siloah, Tabea, etc. — au trebuit să şi le arianizeze.

RĂSPÂNDIREA Bibliilor de provenienţă protestantă a fost interzisă... în Spania.

TRIBUNALUL special din Dresda a condamnat la moarte pe numitul Ludwig Cyranek şi pe alţi cinci acuzaţi la temniţă grea, pentru că au încercat să reînfiinţeze secta — interzisă de Statul german — a Studenţilor Bibliei. Aderenţii acestei secte refuză să presteze serviciul militar.

NUMĂRUL studenţilor cari frecventează cursurile Facultăţilor de Teologie protestantă evanghelică din Germania, a scăzut mult în urma înrolărilor în armatele cari luptă pe diversele fronturi. Iată distribuţia lor în semestrul III al anului 1940, pe singuraticele Facultăţi: Leipzig 65, Erlangen 45, Berlin 42, Halle 41, Tübingen şi Göttingen câte 40, Marburg şi Heidelberg câte 20, Viena şi Breslau câte 18, Münster 10, Greifswald 8, Königsberg, Bonn şi Jena câte 7, Kiel 5 şi Giessen 3.

URMĂRILE răsboiului s'au răsfrânt şi asupra Bisericii din Jugoslavia. Patriarhul Gavriil, întâistătătorul Bisericii ortodoxe, a fost arestat de autorităţile germane de ocupaţie. Rolul său în urzirea evenimentelor premergătoare conflictului armat cu Germania, este cunoscut. Populaţia fostului stat jugoslav se repartizează din punct de vedere confesional, precum urmează: Ortodocşi 6.750.000, rom.-cat. (majoritatea croaţi şi sloveni) 5.250.000 şi mahomed. 1.500.000. Germanii din Jugoslavia aparţin în majoritate bisericii papale.

GR. T. M.